

LIRSKA POEZIJA DREVNOG BLISKOOG ISTOKA

Marko Višić

The study Lyric Poetry of the Ancient Near East, written from the literary-theoretical and philosophical point of view, is an overview of the religious and secular lyric poetry. Religious lyric poetry consists of lyric poems honouring certain deities and celebrating love of divine couples. The mentioned poems were of cultic and ritual character, and people used to sing them during the spring festivities celebrating the return of the spirit of nature. Furthermore, there are hymns written in the honour of gods, and there are also Hymns to Rulers and Prayers to Gods.

Beside wisdom literature, the secular lyric poetry also includes love poetry in which a poet opens up his soul and writes as commanded by his longing for love. We can find this kind of poetry in the lyrics of ancient Egypt and old Hebrews.

A

Vjerska lirska poezija

1. Lirske pjesme u čast određenih božanstava

Kakva su lična osjećanja i misli prema svojim božanstvima gajili drevni Mesopotamljani i Egipćani u dobroj će nam mjeri dočarati sljedeće poeme odjevene u ruho vjerske lirske poezije: Dumuzi i Inanna – Ljubav u giparu; Dumuzi i Inanna – Ljubavna ekstaza; Inanna i kralj – Blagoslov za svadbenu noć i Šu i Tefnut – Vjenčanje u Ombosu.

Budući da su Dumuzi i Inanna u očima drevnih Mesopotamljana bili izrazita božanstva prirode koja u proljeće bude u život, zaodijevajući je novim životom, bujnom vegetacijom, ne čudi nas što su najljepše lirske pjesme vjerskog karaktera upravo posvećene njima.

Dumuzi i Inanna – Ljubav u giparu¹

...;

Čestita Inanna..

Onaj ko datulje bere,...datulje palme,

Onaj ko datulje bere,...za Inannu, datulje palme,

On joj donese, vode, on joj donese vode,

za sjeme za crno,

*On **hrpu** (kamenja dragog) donese Inanni,*

sa vodom za sjeme, za bijelo.

*On joj donese, on joj donese, on joj **hrpu***

kamenja (dragog), na izbor donese,

---

¹ Gornja lirska poema dijeli se na dva jednaka dijela, odnosno strofe koje broje po dvadeset pet redaka. Prvih šest stihova prve strofe odnose se na opis oplodnih funkcija boginje Inanne, dok se u preostalom dijelu opisuje ukrašavanje boginje Inanne dragim kamenjem, draguljima i ukrasima, što umnogome nalikuje ukrašavanju Majke Zemlje u proljeće raznobojnom i raznorodnom vegetacijom, rastinjem. Nije li boginja Inanna oličenje Majke Zemlje?

Druga strofa opisuje susret tako ukrašene, što će reći za oplodjenje spremne, Majke Zemlje, alias Inanne sa bogom Dumuzijem, simbolom vegetativnih, oplodnih sila, vlage i svjetlosti, koje bude život u krilu Majke Zemlje, odnosno Inanne.

Susret između boginje Inanne i boga Dumuzija odigrava se u Eanna, *Božjem hramu*, hramu boginje Inanne i boga An-a u Uruku. Prilikom susreta Inannu je obuzela takva požuda i strast da je svojemu ocu, bogu-mjesecu Sin-u poslala glasnika da njezinu kuću, hoće reći hram, učini što prostranijom kako bi sa svojim voljenim što više uživala u ljubavnom zagrljaju.

*On djevi Inanni donese, on njoj hrpu kamenja
(dragog) na izbor donese,
Iz hrpe, on lapislazuli (kamenje), na njena »prsa«*

10 *sabra.*

*Iz hrpe, za Inannu, on lapislazuli (kamenje) na
njena »prsa«, sabra.*

*Kamenje drago za stražnjicu, odabra ona, na svoju
ga stražnjicu stavi,*

*Kamenje drago za glavu, odabra Inanna, na svoju
glavu ga stavi,*

***Duru**-lapislazuli kamenje, odabra ona, na vrat ga
stavi,*

*Vrpce od zlata, odabra ona, na svoju ih kosu,
na glavu stavi,*

*Sitne naušnice od zlata, odabra ona, na svoje
uši ih stavi,*

*Mindūše od bronzе, odabra ona, na svoje ih ušne
resice stavi,*

*»Ono iz čega ističe med«, odabra ona, na svoje lice
ga stavi,*

*»Ono što kuću kneževu štiti«, odabra ona, na nos sebi
ga stavi*

»Kuću što.....«, odabra ona, na svoj ga....,

Čempres (i) šimšir, voljeno drvo, odabra ona,

(20) *na svoj pupak ga stavi,*

*Svijetli alabaster, odabra ona, na svoj anus
ga stavi,*

*Crni.....od vrbe, odabra ona, na svoju ga rodnicu
stavi,*

*Sandale s ukrasom, odabra ona, na svoje noge
ih stavi.*

*Ovo je **sagidda**.*

*Onu za koju hrpa lapislazuli kamenja
sabrana bi – en (= gospod) susretne nju,
Inanna, za koju hrpa lapislazuli kamenja
sabrana bi – Dumuzi susretne nju,
U »pupku neba«², En-lila kući, en susretne nju,
U Eanna³, En-lila pastir, Dumuzi susretne nju,
Onaj što na vratima gipar-a od lapislazulija
(30) bi-en susretne nju,
Onaj što na vratima tijesnim riznice u Eanna
bi-Dumuzi susretne nju.*

*Kada na »prsa« hrpe, ona ih vrati,
Kada Inanna na prsa hrpe, ona ih vrati,*

---

² »Pupak nebesa« jeste omfalos, *mundus*, zijev, otvor u zemlji. Kod većine drevnih naroda smatran je središtem svijeta, svetim orijentacionim prostorom, samim time i izvorom života, jer se vjerovalo da se baš tu oglasio *omf, divina vox*, božanski glas (od koje osnove u indoevropskom jeziku imamo slog Om, očuvan u hrišćanskom uskliku *Am-en*) odnosno otkrilo božanstvo, božanski svijet kao osnova i slika ljudskoga svijeta koji će s božanskim održavati vezu preko omfalosa, mjesta gdje se oglašava božanstvo. Nije li u Delfima postojao veliki omfalos?

To je ono zbog čega se kod starih naroda u skoro svakom značajnijem mjestu susreće omfalos kao od višnjeg Tvorca ukazano mjesto za podizanje novoga naselja, grada, hrama itd.

Kad je riječ o drevnim Mesopotamljanima, valja primijetiti da su oni smatrali da je ovaj svijet odslik, kopija izvornoga svijeta koji se nalazi u kraljevstvu bogova. Budući da je En-lil bio glavno božanstvo sumerskog i akadskog panteona, to se, dosljedno tome, i njegov hram, »En-lila kuća«, smatrao »glavnim središtem«, svetim orijentacionim prostorom, to jest pupkom nebesa preko koga će Mesopotamljani održavati vezu s božanstvima, u prvom redu s bogom En-lilom.

³ Hram An-a, vrhovnog boga drevnih Sumerana, i boginje Inanne.

Žena....njen **ilulamma**-pjev.

Djeva, pjevajuć', svojemu ocu, glasnika posla:

»**Moj dom, moj dom**, učini da »prostran« za mene bude,
Ja kraljica-moj **dom**, moj **dom**, učini da »prostran«
za mene bude,

Moj **gipar**-dom, učini da »prostran« za mene bude,

(40) Narod će postaviti, plodnu postelju moju

Nju će pokriti biljem, **duru**-lapislazuli (boje),

Voljenog dragana, tamo ću dovesti,

Amaušumgalanna, tamo ću dovest',

Ruku će svoju, na ruku moju staviti',

Srce će svoje, uz srce moje staviti',

Stavljanje njegove ruke na ruku - počinak od toga
tako je svjež,

Stavljanje njegova srca uz srce - radost od toga
tako je slatka⁴.«

Dok se u gornjoj *Poemi* govori o pripremi boginje Inanne za susret sa njezinim ljubljenim, bogom Dumuzijem, dotle se u poemi *Dumuzi* i *Inanna – Ljubavna ekstaza*, koja odiše nježnošću i žarkom ljubavlju govori o samom susretu boginje Inanne i njezina dragana⁵:

⁴ Cf. Pritchard, *Anthology* II, p. 195-197. (Preveo s engleskog Marko Višić).

⁵ Vanjski oblik, forma ove poeme dosta je neobična. Sastoji se od dva solilokvija, monologa boginje Inanne, koji su rastavljeni kratkim tekstom što opisuje tajni sastanak boginje Inanne i njezinog miljenika, boga Dumuzija. Prvi solilokvij i razgovor prilikom tajnog sastanka čini prvu strofu što ju pjesnik označava kao *sagidda*, hvalospjev.

Što se tiče sadržaja *Poeme*, u prvom solilokviju (stihovi 1-8) Inanna priča kako ju je jedne noći, dok je bezazleno plesala i pjevala, najvjerojatnije na nebesima, susreo bog Dumuzi, uzeo je za ruku i zagrlio. Nakon te scene slijedi kratak razgovor (stihovi 9-12) između Dumuzija i Inanne koja ga moli da je

Noćas, dok ja, kraljica, u sjaju blistah,
Noćas, dok ja, kraljica neba, u sjaju blistah⁶,
Dok ja u sjaju blistah, dok ja okolo plesah,
Dok na mjeseci **protekle noći**, ja pjesmu
pjevah,

On sretne mene, on sretne mene,
Gospod Kuli-Anna, susretne mene,
Gospod svoju ruku, na moju ruku stavi,
Ušumgalanna, zagrlji mene.

»**Sad idi**, o divlji biče, na miru ostavi mene,
ja kući moram poć’,

10 Kuli-En-lil-e, na miru ostavi mene,
ja kući moram poć’,

Što za ispriku, majci da kažem!

Što za ispriku majci mi Ningal da kažem!«

»Deder uputi me ti, deder uputi me ti.

Inannu, najhimbenu od žena svih, deder da uputim ja:
‘Moja me drûga, na trg povede sobom,

---

uputi kako da se opravda kod majke što nije došla kući na vrijeme. Dumuzi joj savjetuje da majci kaže kako je sa drugaricom dugo u noć šetala po trgu (stihovi 13-22) vjerujući da je to dobar izgovor za provedenu noć u ljubavi pri punoj mjeseci.

U očuvanom dijelu drugog solilokvija boginje Inanne koji je dosta sugestiv, Inanna, obuzeta srećom priča (stihovi 1-3) kako je stigla do dvora svoje majke Ningal u pratnji svoga ljubimca Dumuzija koji će je zaprositi od njezine majke (stihovi 4-13). Poslije toga slijedi zanosna pohvala u čast muža boginje Inanne, boga Dumuzija i same plodnosti do koje će doći njihovim blagoslovljenim brakom (stihovi 14-21).

⁶ Boginja Inanna je, astralno gledano, planeta Venera, odnosno Zvijezda Danica koja po noći svijetlom sija.

Tamo me **muzikom** i plesom, **zadrž**a ona,
Umilnu pjesmu, pjevaše meni,
U dobru veselju, vrijeme provedoh tamo -
Tako pred majku, prevarno stani,
20 Mi ćemo pak na mjeseca svijetlu, (našoj) se
prepustiti strasti;
Za te ću čistu, ljupku (i) otmjenu, postelju spremić,
Uživajuć' s tobom, ugodno vrijeme ću provest'.

(Ostatak teksta na prednjoj strani pločice i prva tri stiha
na stražnjoj strani pločice uništeni.)

(Stražnja strana pločice.)

Ja dođoh, kapiji matere naše,
Ja, radosno hodim ja,
Ja dođoh, kapiji Ningal-e,
Ja, radosno hodim ja.
10 Materi mojoj, on reći će riječ (=zaprošiti),
Čempresa uljem zemlju, on će poškopiti,
Majci mi Ningal, on reći će riječ,
Čempresa uljem zemlju, on će poškopiti,
On što u miomirisu prebiva,

Čija riječ, radost veliku nosi.
Moj muž je zreo, **za** sveti zagrljaj (=brak),
Amaušumgalanna, zet (boga) Sin-a⁷.

O mužu moj, ugodno j' rastinje tvoje,
Biljke (i) trava poljanâ, slasne su tvoje,

---

⁷ Amaušumgalanna, to jest Dumuzi jeste zet boga mjeseca Sina jer je
Inanna njegova kćerka.

*Amaušumgalanna, ugodno j' rastinje tvoje,
Biljke i trava poljanâ, slasne su tvoje*⁸.

Ovo je sagarra. Tigi-pjesma (hvalospjev) Inanne.

Što se tiče naredne lirske pjesme, *Inanna i kralj – Blagoslov za svadbenu noć*, ona je, po sadržaju bivajući epitalamij, radije dopuna posljednjoj strofi himne ispjevane u čast boginje Inanne⁹:

---

⁸ Cf. Pritchard, *Anthology* II, p. 197-199. (Preveo s engleskog Marko Višić).

⁹ Kad je riječ o sadržaju, gornja *Poema* počinje obraćanjem boginji Inanni, izvještavajući je da je bog vatre Gibil za nju očistio *veliko svetište*, kapelu u njezinu hramu imenom Eanna u Uruku, kao i to da je kralj podigao žrtvenik i u njezino ime izvršio obred očišćenja (stihovi 1-12). Nakon toga slijedi molba Inanni da »kad dan na počinak ide« svoga »muža cjeluje« u prikladnom mjestu za spavanje; da mu dâ život, žezlo i bič (stihovi 13-17). *Poema*, dalje, pjeva o pripremi »mjesta za spavanje« kraljevog i kraljičinog visočanstva, ložnice »što srce, veseli« i »sladi zagrljaj« (stihovi 18-31).

Poslije prekida *Poeme* vidimo kako Inanna govori »riječi života, riječi dugih dana« (stihovi 1-3, drugoga stupca). Iza toga Ninšubur, vjesnik boginje Inanne, uzima kralja za ruku i vodi Inanni moleći je da blagoslovi kralja i sve ono što doprinosi dobrobiti njegova kraljevstva i naroda: dobru vladavinu, sigurno prijestolje, žezlo, palicu i bič, kako bi upravljao Sumerom, Akadom i susjednim zemljama (stihovi 4-18, drugoga stupca). Osim toga, neka mu udijeli moć da slično zemljoradniku zasijava polja, poput dobrog pastira umnožava stada (stihovi 19-20, drugoga stupca); da pod njegovom vladavinom zemlja ima sve što je potrebno: bilja i žita; sisteme za navodnjavanje, jarog žita u poljima, ribe i ptica u barama, mlade i zrele trstike u trščaku; *mašgur*-drveća u poljanama, jelenâ i divljih koza u šumi, meda i vina u dobro navodnjenim vrtovima, dug život u dvoru; obilje vode u Tigrisu i Eufratu da se zelene obale i njive; hrpe žita što ih namiče boginja žita Nidaba (stih 18, drugoga stupca, stih 4, trećega stupca).

(Stupac I)

»...,
 Kuće u Eridu – vodilja njena (Inanna),
 Sin-**ove** kuće – njezin sjaj,
 Eanna – **sklonište** njeno;
 Kuća – što (**tebi**) predata bi.
 (U) mojoj čvrstoj kući, što poput oblaka lebdi,
 (Čije) je istinsko ime (bît), dražestan privid,
 (Gdje) plodna je postelja, lapislazulijem ukrašena,
 U njemu¹⁰ Gibil, veliko svetište, očisti za te,
 10 On što se za 'kraljice čast', pripremi dobro,
 Gospod svoj, **podizhe oltar**,
 U svojoj **trskom pokritoj** kući, što je očisti za te,
 u tvoju čast obrede svrši.
 Kad sunce na Počinak ide, kad **mine** dan,
 Kad u postelji (ljubavi puna) pogleduješ njega,
 Kad muža cjeluješ ti.
 Mužu život, podári ti,
 Žezlo i bič mužu podári ti.«
 Ona izgara za njom, ona izgara za njom,
 za ložnicom, izgara ona,
 Za posteljom što srce veseli, izgara ona, za posteljom
 izgara ona,
 Za posteljom cjelova slatkog, izgara ona, za posteljom
 20 izgara ona,
 Za posteljom kraljeve časti, izgara ona, za posteljom
 izgara ona,

Ninšubur, dalje, traži da kralj bude u zagrljaju boginje Inanne koliko mu je drago (stihovi 5-6); poslije toga vidimo kako se kralj »uzdignute glave« upućuje Inanni u krilo i kako ga ona grli (stihovi 7-12, trećega stupca).

¹⁰ To jest u hramu boginje Inanne zvanom Eanna, Božje stanište.

*Za posteljom kraljice časti, izgara ona, za posteljom
izgara ona.*

*Za njegovom slatkom, za njegovom slatkom, za njegovom
posteljom slatkom,*

*Za njegovom posteljom slatkom, što srce veseli, za njegovom
posteljom slatkom,*

*Za njegovom posteljom slatkom, cjelova slatkog, za njegovom
posteljom slatkom,*

*Za njegovom posteljom slatkom kraljeve časti, za njegovom
posteljom slatkom,*

*Za njegovom posteljom slatkom kraljice časti, za njegovom
posteljom slatkom (izgara ona),*

*On [postelju] pokriva...za nju, pokriva postelju
za nju,*

On [postelju] pokriva... za nju, pokriva postelju

30-31 za nju.

(Stupac II)

K [ralju]...,

*Na njegovoj postelji slatkoj, **dragome** zbori,*

Riječi života, riječi »dugih dana«, govori njemu.

Ninšubur, vjerni poklisar Eanne,

*Njega za **podlakticu**, za desnu uzme,*

U zagrljaj Inanni, radosno odvede njega:

Nek gospod što ti ga u (svoje) srce primi,

Kralj, tvoj voljeni muž, u tvom čednom,

slatkome krilu, brojne provede dane,

Dobro (i) slavno kraljevstvo, udijeli njemu,

10 *Kraljevski prijesto temelja čvrstih, podari njemu,*

Žezlo što narodom vlada, palicu i bič, podari njemu,

Krunu što dugo traje, dijademu što glavu **plemenitom čini**,
podári njemu,
Odakle izlazi sunce, dokle zalazi sunce,
Od juga do sjevera,
Od Gornjeg do Donjeg mora¹¹,
Odakle **hulupu-drvo**¹² raste, (dokle) kedrovi (rastu),
Nad cijelim Sumerom i Akadom, žezlo i bič mu daj,
Da službu pastira vrši nad crnoglavim (Sumerani)
(ma gdje) bivali oni,
Da poput ratara, njive plodnima čini,
20 Da poput pastira dobrog, umnožava stada.

Daj da, dok vlada, bilja i žita bude,
Da rijeke njivama plave,

---

¹¹ Naziv *Gornje more* odnosi se na Sredozemno more, naziv pak *Donje more* na Indijski okean. Iz toga je više no očito da su gornji nazivi drevnim Mesopotamljanima služili kao orijentacija u prostoru, pri čemu je Gornje more označavalo Sjever, a Donje more Jug.

Slično tome, i *Crveno more* ukazuje na stranu svijeta, na topli Jug, time se suprotstavljajući *Crnome* moru čije ime ukazuje na crni, što će reći hladni Sjever.

Isto tako i etnonim *Phoínikes*, Feničani, sa značenjem crveni, ukazuje na stranu svijeta, na Istok gdje se rađa crveno Sunce, te bi se etnikon *Phoínikes* mogao razumjeti i kao *Narod na istoku*, odnosno *Narod s Istoka*. Riječju, gornji su geografski i etnonimni nazivi drevnim Mesopotamljanima, odnosno Helenima služili kao orijentacija u prostoru, ali i u vremenu.

¹² *Hulupu-drvo* jeste Sveto drvo, Stablo života drevnih Mesopotamljana posvećeno boginji Inanni kojemu kod drevnih Egipćana odgovara *Persea*-drvo, odnosno sikomora, akacija, posvećena boginji Nut; kod drevnih Indijaca sveto drvo *Udumbara*, kod starih Germana zimzeleni jasen *Yggdrasil*, o čemu detaljnije vidjeti dr Marko Višić, *Kult stabla kroz ljudsku civilizaciju*, objavljeno u *Novy život*, Novi Sad 1976, br. 5 (na slovačkom jeziku).

*Da jarog žita u polju bude,
U bari ribe i ptice, veliki **žamor** da prave,
U trščaku da trstike »stare«, trstike mlade,
visoko rastu,
U stepi da **mašgur**-drveće, visoko raste,
U šumi da jeleni i divlje koze se množe,
Vrtovi da navodnjeni, meda (i) vina daju,
U brazdi laboda i štavalj bujno da rastu,
30 U dvoru dug život da bude,*

(Stupac III)

*U Tigrisu i Eufratu, vode što plavi da bude,
Na njihovim obalam', trava visoka da bude,
livade zelene da budu,
Daj da kraljica svêta,¹³ hrpe i gomile žita,
velike zgrne,
O kraljice moja, kraljice svijeta, kraljice što
svemir opasuješ,
Daj da kralj u [tvojem svetom] krilu,
brojne provede »dane.«*

*Kralj »uzdignuta čela« u [sveti Inannin] zagrljaj ide,
Kralj što [uzdignute glave] ide,
10 Što mojoj kraljici, uzdignute glave ide,
Iz...,
Grli zavjetnicu...¹⁴,*

---

¹³ Kraljica rastinja, posebno trstike, jeste boginja Nidaba, odnosno Nisaba. Budući da ona, kao boginja trstike od koje se prave pisaljke živi u svakoj pisaljci, postala je i zaštitnik pismenosti i civilizovanog života.

¹⁴ Cf. Pritchard, *Anthology* II, p. 199-202. (Preveo s engleskog Marko Višić).

Kao što gornja lirska poema drevnih Mesopotamljana, *Inanna i kralj – Blagoslov za svadbenu noć*, pripada vjerskoj lirskoj poeziji koja slavi ...ἱερός γάμος, sveti brak, sveto vjenčanje bogova i boginja prirode¹⁵ tako toj poeziji pripada i lirska poema drevnih Egipćana *Šu i Tefnut – Vjenčanje u Ombosu* koja

---

¹⁵ *Sveti brak*, odnosno *sveto vjenčanje* bogova i boginja od kojih zavisi život u prirodi poznat je svim naturalnim religijama drevnog Bliskog istoka. Tako se u drevnom Sumeru slavio brak, vjenčanje boginje prirode, boginje rodnosti i plodnosti Inanne i boga vegetacije Dumuzija, simbola oplodnih sila Majke Zemlje; u Vaviloniji vjenčanje boginje Ištar s bogom Tammuzom (o čemu smo posebno govorili u 105, napomeni); u Kanaanu boginje Anat i boga vegetacije Baal-Alijana; u Zapadnoj Siriji vjenčanje boginje Aštarte s bogom Adonisom; kod Hettita vjenčanje boginje života i smrti Hebat s bogom Tešubom, ovjekovječeno na stjeni u Jazilikaji. Možda bi bilo opravdanije da se boginja Hebat udaje za hetitskog boga proljetne vegetacije Telepina. Nije, štaviše, isključeno da je na stijeni u Jazilikaji prikazano vjenčanje boginje Kibele (Kubabe, Kupapaš) i boga Telepina koga rečena boginja po jednom mitu traži po cijelom svijetu da usnuloj prirodi vrati život.

Skoro je suvišno dodavati da su drevni narodi, slaveći sveti brak između bogova prirode što u jesen umiru, a u proljeće uskrsavaju - što je stajalo u tijesnoj vezi sa smjenom godišnjih doba i bilo središnja tema proljećnih obreda održanih u čast buđenja vegetativnih sila prirode koje će vratiti život na Zemlji i osigurati dobru ljetinu - u bitnosti slavili odlazak, zapravo povratak duha prirode, odnosno povratak biljnog duha, u našem slučaju povratak ženskog biljnog duha oličenog u boginji Hathor-Tefnut, moćne kćerke, voljenog Oka boga Ra koju bogovi Thoth i Šu, bogovi inteligencije, vraćaju u Egipat iz puste Nubije. Kakvo je veselje pratilo njezin povratak razabire se iz same *Poeme*.

Napomenimo usput da su stari narodi Bliskog istoka smjenu godišnjih doba upravo vezivali za umiranje, odnosno uskrснуće božanstava prirode, odnosno vegetacije, koji u jesen umiru, dok u proljeće uskrsavaju.

slavi povratak boginje Hathor-Tefnut, oličenje plodnosti, i njezino vjenčanje sa bogom Šu, bogom eteričnog svijetla koje uz pomoć vlage što ju oličavaše Tefnut, izvodi u vidnu opstojnost vitalne potencije zapretane u Majci Zemlji¹⁶.

Do vjenčanja između boga Šu i boginje Hathor-Tefnut dolazi u Ombosu u Nubiji kamo je dospjela iz Buhemske zemlje gdje su je, po nalogu boga-sunca Ra otišli tražiti bog mudrosti Thoth i Šu:

*Došla je Tefnut u ovaj kraj
Zajedno sa svojim bratom Šuom,
Kada je ona išla iz Buhema,
Spustila se ona u ovaj kraj...
I reče Tot ovoj boginji:
»Biće ti dobro u ovom kraju.«
.....
Divna supruga svog brata Šua,
Zajedno s njim došla je ona iz Kenseta
I radosno se vjenčala u ovom gradu.*

Nakon vjenčanja u Ombosu svečana povorka na čelu s mladencima zapućuje se u Egipat gdje se sve živo – bogovi, ljudi i životinje – raduje njezinu povratku. U svakom gradu, u

---

¹⁶ Imajući u vidu rečeno o prazniku vjenčanja boga Šu i boginje Hathor-Tefnut smatramo da je ustaljeni naslov *Predanje o povratku Hathor-Tefnut iz Nubije*, kako su navedenu lirsku poemu krstili egiptolozi, neodgovarajući, ako ne i promašen. To nas je ponukalo, da sljedstveno sadržaju i poruci same *Poeme*, istoj damo adekvatan naslov koji izražava njezin sadržaj, odnosno poruku. Nije, naime, rijedak slučaj da sumerolozi i egiptolozi sumerska i egiptaska književna djela koja su uglavnom bez naslova, o čemu smo u početku ovoga djela govorili, često tituliraju po nebitnim osobinama djela, u čemu se posebno ističe S. N. Kramer.

svakom mjestu joj se, kličući njezinom dolasku, prinose pokloni
u vinu, pivu i vijenci od cvijeća:

*Njezino veličanstvo se vraća iz zemlje Buhema
Da bi vidjela Nil egipatski zajedno sa svim čudesima
zemlje voljene....
Prinose joj se žrtve od raznih divnih stvari, bikovi i guske.
Sviraju joj bogovi na sistrumima i njoj igraju boginje.
Radi nje žene udaraju u defove.
Nalijevali su joj vina i donosili joj maslaca, i zlatan
vijenac joj je bio savijen oko glave.
O kako je divno tvoje lice kada se vraćaš i kada si radosna!
Tvoj otac Ra se raduje da se pojaviš,
Tvoj brat Šu ti se raduje,
I bog Tot pred tobom....
Velika devetka bogova se raduje i hvali te.
Majmuni su tu pred tobom i igraju u čast tvoga veličanstva,
Bogovi Besi udaraju u defove radi tebe,
O gospodarice sviranja na sistrumu!*

*Dendera je polivena pićem od hmelja i divnim vinom...
File su pune trijumfa,
I sav se Egipat raduje...
Ide Hator svojoj kući...
O kako je umilno kada ona dolazi kući¹⁷.*

---

¹⁷ Usp. Matje, *op. cit.* str. 65-67. O gornjoj Poemi, odnosno o predanju vezanom za povratak boginje Hathor-Tefnut iz Nubije, argumentirano raspravlja ruski egiptolog M. J. Matje u navedenom djelu, str. 64-72.

Koga bi zanimala čitava problematika vezana za ovaj mit upućujemo ga na djelo njemačkog egiptologa H. Junkera, *Auszug der Hator-Tefnut aus Nubien*, Berlin 1911.

2. Himne u čast određenih božanstava

Kad je riječ o himnama u čast određenih božanstava valja istaći da one, kako u sumersko-akadskoj tako i egipatskoj književnosti, čine veći i značajniji dio vjerske lirske poezije visoke umjetničke vrijednosti.

Od sumerskih himni bogovima ovdje donosimo sljedeće: Himna Nergalu, Himna Ninurti – bogu vegetacije, Himna Ninurti – bogu srdžbe, Himna Inanni i Hvalospjev En-lilu; od vavilonskih pak: Himna boginji Ištar, Himna Marduku i Himna Šamašu.

Kakvu su odanost prema svojim bogovima gajili drevni Sumerani i što su u njihovim očima predstavljali, dobro se uočava iz prelijepe *Himne Nergalu*, tome složenom planetarnom božanstvu, bogu proljetnog sunca i vegetacije:

*O Gospodaru! O silni! O uzvišeni prvjenče Nunamnira (En-lila),
Vladaru Anunnakija, Gospodaru borbi,
Potomče Kutusare, kraljice višnje!
Nergalu, svemoćni Bože, ljubljene Ninmenne!
Ti sa sjajnih nebesa sjaš, tvoj stan je gore,
Ti u Podzemlju vladaš, u njemu premca nemaš!
U skupštini Bogova s Ea-om tvoja je odluka glavna,
Sa Sin-om (bogom mjeseca) s nebesa stvorenja gledaš,
En-lil, tvoj otac, dade ti ljudstvo i sve što diše,
Stvorenja poljska, sve živo, on povjeri tebi!
Ja sam Neznani, sin Neznanog... tvoj sluga.
Gle, srdžba mog Boga, Boginje moje na me se sruči,
Propast i nesreća kuću mi nište,
Ništavnost vapaja mojih u očaj me gurnu.
Jer ti, gospode, praštaš, ja se obratih božanstvu tvom,*

*Jer nisi k'o stijena tvrd, ja tebi dođoh,
Jer ti je pogled mio, ja te u lice pogledah,
Pred tebe stadoh, jer ti si blag!
Svoj pogled na mene svrni, vapaj mi čuj!
Gnjevno srce, nek ti se stiša!
Raskini okove ljage i grijeha mog!
Nek tvoje tuženje na mene prestane već!
Moj Bog, Boginja moja ljuta, nek se izmire sa mnom!
Vašu ću slaviti slavu,
Vašu ću pronosit hvalu¹⁸.*

Slična odanost i vjera u božansku moć uočava se i u *Himni Ninurti - bogu vegetacije* koji, slično Nergalu bijaše bog proljetnog sunca, odnosno sunčev junak i bog vegetacije i kao takav darovatelj života¹⁹:

(Prednja strana pločice)

I *Sjeme što život daje, klica što život daje,
Kralj kom' ime, nareče En-lil,
Sjeme što život daje, klica što život daje,
Ninurta kom' ime, nareče En-lil.*

*Moj kralju, tvoje ću ime udilj zazivat,
Ninurta, ja, tvoj stvor, tvoj stvor,
Ja tvoje ću ime, udilj zazivat.*

---

¹⁸ Cf. Langdon, *La religion*, p. 325. (Preveo s francuskog Marko Višić).

¹⁹ Gornja dražesna lirska poema, himna, počinje stihom od četiri stiha, što je uobičajen oblik sumerskih himni. Prva dva stiha istovjetna su sa dva posljednja, s tom razlikom što je prva polovina kitice zamijenjena ličnim imenom toga boga. Nakon toga slijede tri kitice po tri stiha koji se odlikuju efektним ponavljanjem.

*Moj kralju, ovca jagnjetu, rođenje dade,
Ovca rođenje jagnjetu dade, ovca dobroj ovci,
rođenje dade,*

10 *Ja tvoje ću ime, udilj zazivat.*

*Moj kralju, koza jaretu, [rođenje dade,]
[Koza jaretu], rođenje dade,
[Koza kozi], rođenje dade,
[Ja tvoje ću ime, udilj zazivat.]*

(Svršetak sa prednje strane pločice uništen.)

(Stražnja strana pločice)

I....

Kralj....

Dok on bijaše kralj...

U rijeci [svježa voda je tekla.]

U polju, obilno žito je raslo.

Rijeke šaranom i... ribom, ispunjene bjehu.

U trščaku »stara« je i mlada trstika rasla,

Šume jelena i divokoza, prepune bjehu,

*U stepi **mašgur**-drvo je raslo,*

10 *Navodnjeni vrtovi, meda (i) vina prepuni bjehu,*

U dvoru dug »cvjetaše« život.

*Ovo je **balbale**-pjesma²⁰.*

Dok gornja himna slavi Ninurtu kao boga vegetacije, što će reći davaoca života, jer je on, inače, En-lilov ratar, dotle ga

---

²⁰ Cf. Pritchard, *Anthology* II, p. 123-124. (Preveo s engleskog Marko Višić).

Himna Ninurti - Bogu srdžbe slavi kao boga opravdane ljutnje, odnosno rata koji u liku boga kuge imenom Irra, hita svijetom i uništava zlotvore i guši pobune. Tako se Ninurta, kao bog Južnog Vjetra, pokazuje kao pravedni sudija čije su odluke neumitne²¹:

[Moj kralj....

Što kao Irra po noći, okolo luta,]

[Gospod Ninurta]....

Što kao Irra po noći, okolo luta.

[Moj kralj] što kao Irra, junaštvo dade,

Zmaj sa »rukama« lava, **kandžama** orla,
Gospod Ninurta što kao Irra, junaštvo dade,
Zmaj s »rukama« lava, **kandžama** orla.

Moj kralj što kuće buntovnih zemalja ništi,
veliki namjesnik En-lila,

Ti sa moći obdaren što si.

Gospod Ninurta kuće buntovnih zemalja ništi,
veliki namjesnik En-lila,

Ti sa moći obdaren što si.

Moj kralju, kad srce ti nadima (bijes),

Ti poput zmiје, otrov izbacuješ,

Gospode Ninurta, kad srce ti nadima (bijes),

Ti poput zmiје, otrov izbacuješ.

---

²¹ Himna se u pogledu forme sastoji od kitica koje broje po dva stiha. Svaki se stih dijeli na dva polustiha. Kitice su inače istovjetne, s tim što jedna počinje sa *Moj kralj*, a druga sa *Gospod Ninurta*.

Moj kralj, naoštri (**pijuk**) da zlu uništi zemlju,
Naoštri strijelu, da satre buntovnu zemlju,
10 Gospod Ninurta, naoštri (pijuk), da zlu uništi zemlju,
Naoštri strijelu, da satre buntovnu zemlju.

Moj kralju, tvoja je odluka moćna odluka, zadnja,
Tvoju riječ nijedan **bog**, pogazit' ne smije,

Gospode Ninurta, tvoja je odluka moćna, odluka zadnja,

Tvoju riječ nijedan **bog**, pogazit' ne smije.

Moj kralju, kad ti dušmanu priđeš, ti ga
poput vihora ništiš,
Na polju dočekuješ njega...,
Gospode Ninurta, kad ti dušmanu priđeš, ti ga
poput vihora ništiš,
Na polju dočekuješ njega...,

[Moj kralju,] dušmanskoj kući, protivnik ti si,
Njegove zemlje, dušmanin ti si,
Gospode Ninurta, dušmanskoj kući, protivnik ti si.
Njegove zemlje, dušmanin ti si.
[Moj kralju,] kući svadljiva (i) nepokorna,
protivnik ti si,
Njegovoj zemlji, dušmanin ti si,
Gospode Ninurta, kući svadljiva (i) nepokorna,
protivnik ti si,
Njegovoj zemlji, dušmanin ti si²².

---

²² Cf. Pritchard, *Antology* II, 124-125. (Preveo s engleskog Marko Višić).

Poslije gornje himne u kojoj se bog Ninurta slavi kao zaštitnik pravde i reda i protivnik svega onoga što je tome suprotno, čut nam je dirljivu *Himnu boginji Inanni* što ju je spjevala Enheduanna, kćerka Sargona (tačnije Ša-ru-ken-a) Velikog, osnivača Akadskog kraljevstva (od 2371–2220) koju je imenovao za vrhovnu sveštenicu, odnosno nadstojnicu hrama boga mjeseca Nanne ili Sina u Uru²³.

---

²³ Himna se sastoji iz dva dijela, prvoga daleko dužeg koji ima 142 stiha, budući u suštini molitva u obliku himne što ju je ispjevala Enheduanna, i drugog, kraćeg dijela u kojemu se govori kako je boginja Inanna uslišila molbu Enheduanne.

Himna počinje molitvom boginji Inanni kao vladarici svih *Mê*, simbola kosmičkog poretka i obdržavatelja svega u univerzumu (stihovi 1-8). Nakon toga slijedi opis destruktivnih strana naravi boginje Inanne: ona je srdita, gromoglasna; božanstvo što zatire ognjem i potopom, čija je ćud nepredvidiva (stihovi 9-16); strašno božanstvo oluje pred kojim cijelo čovječanstvo dršće i trese se (stihovi 17-28); ona je, dalje, srdita, nemilosrdna i neukrotiva boginja rata pred kojom ostali bogovi bježe u strahu (stihovi 29-42); ona je, isto tako, i nemilosrdni osvajač planine Ebiha i njezina buntovnog naroda (stihovi 43-50); ona, kao boginja rata i ljubavi, što će reći života i smrti, uništava nepokornu zemlju, a grad lišava poroda i rastinja (stihovi 51-57).

Poslije kratke pokloničke pjesme kojom se izražava poštovanje Inanne kao velike, mudre, milostive i životodajne boginje (stihovi 58-65) slijedi dugi odlomak u kojemu Enheduanna opisuje nevolje i patnje što su je snašle (stihovi 66-108). Iza toga slijedi kraća molitva Enheduanne Inanni kao njezinoj dragoj i moćnoj kraljici da je izbavi iz teških neprilika (stihovi 109-121). Potom se nastavlja zazivanjem Inanne zvučnim hvalospjevom u kojemu se nabrajaju njezine brojne moći, završavajući se molbom boginji da svoje srce prikloni svojoj zavjetnici koja je odano štuje i skrušeno moli (stihovi 122-142).

Himna se završava Inanninim prihvatanjem žarke molitve njezine posvećenice Enheduanne (stihovi 143-150) za čim slijedi invokacija boginje koja broji tri reda (stihovi 151-153).

I Kraljice sviju **Mê**, blještećeg svijetla,
Ženo što život daje, koju An (i) Uraš vole,
Posvećenice An-a, s ukrasim' brojnim,
Što ljubi tijaru, što život daje,
prikladnu za **en-brod**²⁴,

Što sedam **Mê**, u svojoj ruci drži,
Kraljice moja, ti što čuvar si svih silnih **Mê**,
Ti podiže **Mê**, ti **Mê** u svoje ruke stavi,
Ti skupi **Mê**, na svoja prsa, pritisnu **Mê**²⁵.

Ti zemlju, poput aždaje, ispuni jedom
10 Rastinja nestaje kad ti k'o Iškur, udaraš gromom,
Ti što Bujicu s planine blažiš,
Višnja, koja si Inanna na nebu (i) na zemlji,
Što žarki plamen po zemlji sipaš,
Kom' An predade **Mê**, kraljice što zvijeri kroti,
Što na svetu zapovjest An-a, (božanske) riječi zbori,
Ko tvoju narav, spoznati može!
Uništitelju zemalja inih, ti oluji podari krila,
Voljena En-lila, ti dade da ona (oluja) po
zemlji hući,
An-ovu volju, u život sprovede ti.
20 Kraljice moja, zemlje se tuđe, na tvoj
skrivaju krik,
U zebnji i strahu od Južnog Vjetra,
ljudstvo ti bolan upućuje vapaj,

---

²⁴ Vjerovatno brod, odnosno lađa kojom se vozila vrhovna sveštenica Enheduanna kad je išla da blagosilja zemlju.

²⁵ O **Mê**, kao o univerzalnoj kosmičkoj sili vidjeti opširno u gore citiranoj studiji *Misaoni i vjerski život drevnih Mesopotamljana*, str. 15, 16, 28, 29, 48, 56.

- Pred tobom iskazuje, tjeskoban **jecaj**
Bolno i tužno srce, otvara tebi,
Na gradskom trgu, »silno« tuženje iskazuje tebi.
U jeku borbe, svako pred tobom pada,
Kraljice moja, svojom moći prožimaš sve,
Ustrajno napadaš, poput duge oluje,
(Glasnije) hučiš, no vihor što huji,
30 (Glasnije) grmiš, no Iškur Bog,
(Glasnije) fijučeš, no vjetrovi strašni,
Noge ti neumorno kroče.
Ti uzrok si jecaju, na »liri tuge«.
Kraljice moja, Anunna, veliki Bozi,
Poput šišmiša što lete, pred tobom bježe,
Ispred tvogea strašnoga lica, ne smiju stati,
Tvom se strašnome čelu, ne smiju primaknut'.
Ko bi ti plaho srce, umirit' mog'o!
Tvojem pogubnom srcu, smiraja nema!*
- 40 *Kraljice vesele »ćudi«, radosna srca,
(Al') čiji se gnjev umirit' ne dâ, Sin-ova
kćerko,
Kraljice višnja na zemlji, ko ti je (ikad)
(valjano) štovanje iskaz'o!*
- Gora (Ebil), štovanje uskrati tebi –
rastinje »tabu« postade za nju,
Ti prostrane klance joj spali,
Rijeke joj poradi tebe krvave teku, narodu pitke
nestade vode,
Čete joj s voljom pred tobom, (u ropstvo) vode,
Njene se snage pred tobom, raspuštaju same,
Njeni muževi snažni, pred tobom stupaju rado,
Mjesta zabave gradova njenih, ispuni strah,
Njeni muškarci zreloga doba, k'o robovi pred tebe*

50 *stjerani bjehu.*

*Gradu što ne reče »tvoja je zemlja«,
Što ne reče »To oca je tvog, što ima tebe«,
Ti svoju svetu zadade riječ, od njegov' okrenu lice,
Od njegove utrobe, uzmaknu ti,
Njegova žena sa mužem svojim, o ljubavi ne zbori više,
U noćnoj tišini, nježno ne šapuće s njim,
Ona mu ne otkriva »svetinju« srca svog.
Obijesna junice divlja, starija kćerko Sin-a,
Kraljice od An-a veća, ko ti je (ikad)
(valjano) štovanje iskaz'o!*

*Ti što sukladno životu što daje ga **Mê**,
60 *velika kraljice nad kraljicama,
Veća od tvoje majke što te porodi, posta
(dočim) iz utrobe svete, iziđe ti,
Umna, mudra, kraljice zemalja svih,
Što (sva) stvorenja živa (i) narode brojnim
činiš–**

*Ja ti svetu ispjevah pjesmu.
Boginjo što život daješ, dostojna **Mê**, čiji je
kliktaj (životu) uzvišen,
Dobrostitva, život što daješ ženo, blistava srca,
Ja ti ispjevah pjesmu, sukladno s **Mê**.
Pred tobom u sveti mi **gipar**, ja uđoh,
Ja **en** (vrhovna sveštenica) **Enheduanna**,
Masab-košaru noseć', dražesnu pjesmu spjevah,
(Sad pak) duže ostat' ne mogu u divnom mjestu
što ga podignu ti.*

70 *Osvanu dan, sunce oprži mene,
(Noćna) spusti se tama, Južni me Vjetar ništi,
K'o med slatki mi glas, **kriještav** posta,
Sve što mi činjaše radost, postade prah.
O Sin-e, kralju nebeski, moju sudbinu (gorku)*

*Objavi An-u, An će izbavit' mene,
An-u, molim te, objavi nju, on će izbavit' mene.
Kraljevstvo neba, u posjed dobi žena (Inanna)
Naplavna zemlja kojoj uz noge leži.
Ta tako uzvišena žena (Inanna) što čini da
s (Urom) gradom drhtim,*

80 *Neka se stiša, nek njeno srce na me se smiri,
Ja joj, Enheduanna, smjerne molitve,
želim uputit',
I suze moje, što nalik su slatkome piću.
Ako bih pred čednu Inannu stala, u miru
želim pozdravit nju,*

*Da Ašimbabbar (Sin) smeten ne bude.
Navade svetoga An-a, zdubokom izmjeni ona,
Eanna, od An-a, preote ona,
Bez straha bi od silnog An-a,
Taj hram (Eanna) što sjaj mu veliki bi,
što čar mu beskrajani bi,
Taj hram, ona u propast gurnu,*

90 *Njena...što ona tamo donese...
Moja junica divlja (Inanna) njegove napadne ljude,
zaslužni njih.*

*Što li sam ja među stvorenjim' živim!
Nek An kazni buntovne zemlje što tvoj ih
omrznu Nanna,
Nek An njihove gradove satire,
Nek En-lil, prokune njih,
Nek njino za plač rođeno dijete, njegova
ne utješi majka.
O kraljice, koja tuženje stvori,
Tvoj »brod što tuži«, uz dušmansku pristade
zemlju,*

Tamo ću umrijeti ja, svetu pjevajuć' pjesmu.
100 *Glede pak mene, moj Nanna,*
pogled ne svrati na me,
Surovo napaše mene.
Ašimbabbar, usud ne kaza moj.
Al' čemu, kaz'o, ne kaz'o!
Ja, svikla na slavu, od (moje) kuće, otjeraše mene,
život ništi se meni,
Da kroz planinske gudure hodim, prisile mene,
Tijaru en-barke život što daje, uzeše meni,
***Eunuhe**, dadoše meni – »Oni su tvoji«,*
rekoše meni.

Najdraža kraljice, miljenice An-a,
110 *Nek tvoje srce se sveto i dobro, povrati meni,*
Voljena ženo Ušungalanna (Dumuzija),
Velika kraljice obzorja i središta neba,
Anunna-bozi, tebi se klanjaju smjerno.
*Mada rođenjem, ti mlađa **sestra** bi,*
Koliko veća od Anunna, velikih Bogova
posta!
Anunna-bozi, zemlju pred tobom ljube.
Moj usud izvršen ne bi,
*Već tuđi usud, na moj usud, **obrnut bi**,*
Postelju plodnu, uzeše meni,
(Pa) ja zapovijest Ningal-e, čovjeku
ne mogoh prenijet'.
120 *Nek meni, čednoj **en**-sveštenici Nanne,*
Tvoje srce umilno bude, ti što si kraljica voljena
od An-a.

»Znana si ti, znana si ti« – nije zbog Nanne
što to govorim glasno, već je zbog tebe

što to kazujem glasno.

Po tvojoj visini, nebesim' nalik, znana si ti,

Po tvomjeh dahu, što dahu zemlje je nalik, znana si ti,

Po tvomjeh rušenju buntovnih zemalja, znana si ti,

Po tvomjeh ništenju (njihova naroda) znana si ti,

Po tome što (njihove) mrtve, kao pas gutaš, znana si ti,

Po tvomjeh izgledu strašnom, znana si ti,

Po tvomjeh izgledu strašnom, koji se širi, znana si ti,

130 Po tvomjeh očima što plamte, znana si ti,

Po tvojoj svadljivosti (i) nepokoru, znana si ti,

Po tvomjeh trijumfih' brojnim, znana si ti« –

nije zbog Nanne što to govorim glasno,

već je zbog tebe, što to kazujem glasno.

Kraljice moja, ja tebe uzvi'h, što sama uzvišena jesi,

Kraljice, voljena od An-a, ja tvoje vrline **uzdigoh**,

Dobrim na dobro uzvratih, obrede vrših,

Za tebe svadbenu odaju postavih da srce se tvoje,

smiluje meni,

Brojne, prebrojne novine, kraljice moćna,

za tebe smislih.

Što ja u dubokoj noći, govorah tebi,

140 To **gala**-pjevač u podne, ponovit će tebi.

Poradi muža ti sužnja, sina ti sužnja,

Tvoja je ljutnja toliko silna, a srce

nemirno tako.

Kraljica prva, oslonac **skupštine**,

Molbu usliši njenu.

Srce Inanne, naklono posta,

Dan za nju povoljan bi, ljepotom odjenu nju,

dražesna milina obuže nju (Enheduannu),

Kako li, svojom ljepotom blista – mladome mjesecu

nalik!

*Nanna što stiže, začuđen jako,
(i) majka mu Ningal, primiše molitve njene,
150 Na pragu (hrama) pozdrave nju.
O sveta slugo, čija je zapovijest veličajna,
Uništitelju zemalja stranih, kojoj An pokloni Mē,
Kraljice moja, čija je odjeća čarna, o Inanno,
hvaljena budi.²⁶*

Među sumerske himne ispjevane u čast božanstava svojim postanjem spada i *Hvalospjev En-lilu* iz asirske književnosti koji toga boga predstavlja u svoj veličini:

*Onaj što sjedi u svetinji neba
i cijele zemlje,
Bože, budni znalče, onaj što poznaje
sve za čim se povodi ljudstvo.
O ti što posvuda vladaš, vođo,
Savjetniče, čiju zapovjest niko ne može pogazit',
Čija je riječ neopoziva....
O ti, čijih usta riječ niko ne može izmijenit',
Gospodaru, uzvišeni, zaštito Iggiga (gornji bogovi),
Savjetniče Anunnakija,
En-lile, Gospode veličajni, zaštito »bogova, moćnih vladara«,
Savjetniče Anunnakija, vladaru dobri,
Onaj ko se obnavlja, čija je zapovjest neodložna,
Riječ njegovih usta nijedan Bog ne može prezret,
Gospodaru gospodarâ, kralju kraljeva, oče, tvorče
bogova moćnih,
Gospodaru namisli i sudbe, pravednog suda,
Vladaru neba i zemlje, gospodaru nad zemljama,*

---

²⁶ Cf. Pritchard, *Anthology* II, p. 126-132. (Preveo s engleskog Marko Višić).

sve to si ti.
Na tvoju zapovjest ljudstvo stvoreno bi.
Ti postavljaš kraljeve i namjesnike,
Jer stvaranje Bogova i kraljeva pripada tebi,
Ti želiš da slabi budu moćni
k'o jaki
Među zvijezdanim mnoštvom svoda nebeskog.
Gospode moj, u te se uzdam, tebi se
obraćam,
Moje uši stalno slušaju tvoj glas,
Ti, ti odredi sudbinu života mog;
Naredi ime da mi stvoreno bude.
Otjeraj zlo, podari mi pravdu,
Udalji mi brige, daj mi obilje,
Zadrži nad mnom svoju svesilnu moć,
Da Bog me i kralj uzmognu štovat²⁷.

Istim patosom odiše i jedna vavilonska *Himna boginji Ištar*, nastala oko 1600, godine prije Hrista:

*Tebi se molim, gospodarice nad gospodaricama,
Ištaro, kraljice naroda svih što ljudstvo valjano vodiš.
Irnini, hvaljena svud, među Iggigim' najveća što si,
O najmoćnija među vladarkam', uzvišeno ime je tvoje.
Ti istinsko svijetlo neba i zemlje, dobra Sin-ova kćerko.
Imaoče božanskih moći, što krunu vlasti nosi,
O Gospo, tvoja je slavna moć, bogove nadmaša sve.
O zvijezdo tugovanko, što čini da složna braća se tuku,
i vječno prijateljstvo tvori.
Smiluj se! Gospodarice neba i zemlje! Vođo naroda patnog!
Smiluj se! Gospodarice svetog Eanne, riznice čiste.*

---

²⁷ CF. Langdon, *La religion*, p. 321. (Preveo s francuskog Marko Višić).

*Smiluj se! Gospodarice, čile su noge tvoje, hitra koljena tvoja.
Smiluj se! Gospodarice sukoba (i) borbi svih.
O sjajna, lavice Iggiga, krotiljo Bogova svih.
O najmoćnija među vladarkam', što vlada vladarim svim.
O Slavna, lučo neba i zemlje, pobjede svijetlo,
O žižo, što na neprijatelja se rasplamsava,
A oholog sdubokom ništi,
O nado, Ištaro, zaštito vojski,
Boginjo ljudi, boginjo žena
čije namjere niko ne može spoznat²⁸.*

Što o svom vrhovnom bogu Marduku, božanstvu plodnosti, gospodaru proljetnog sunca i kiša, mišljahu drevni Vavilonjani, neka nam kaže vavilonska *Himna Marduku* u kojoj njezin tvorac od Marduka ne traži samo život za sebe već želi da iskreno slavi i duhovnim očima motri svoga boga:

Gospode u Esagilu, zaštito Vavilona, voljeni u Ezidi
(Nabuov hram u Vavilonu),

*Čuvaru života, glavaru Emahsila (hram Majke Boginje),
davaoče života bujnog.
Zaštito zemlje, spasu naroda mnogih, vladaru svetinja svih.
Ime ti narodi svi radosno slave,
Marduče, gospode silni sa moćnom Riječju, život mi daj!
Da zdrav i čitav budem, Boga da gledam, želja
Nek mi se ostvari ta! Daj da istina na mojim usnama bude,
ljupku mi riječ
U srce stavi: da moćni i dični o meni naklono
zbore!
Bog moj na desnoj strani, neka mi bude!*

---

²⁸ Cf. ANET, Princeton 1995, p. 384. (Preveo s engleskog Marko Višić).

*Boginja moja na lijevoj strani, neka mi bude!
Da Bog što snagu i zdravlje čuva čvrsto uz mene
bude!
Daj da umilno i blago zbore!
Nek rijek mi i ono što tražim s radošću primljeno
bude!
Marduče, gospode života silni, život mi daj!
Tebi se utičem, na sudnji dan, da mi se smiluješ
ti!
Bel nek se raduje tebi! Ea neka ti kliče!
Bogovi odasvud štovanje neka iskazuju tebi!
Bogovi silni, nek ti srce vesele²⁹.*

Od vavilonskih himni ostaje da čujemo veličajnu *Himnu Šamašu* (koju preuzimamo od L. Wolleya, *Počeci civilizacije* (str. 564):

*Moćni bregovi okruženi su tvojim slavljem,
Ravnice su pune tvog sjaja.
Ti imaš moć nad planinama i nadzireš zemlju,
Ti u samom srcu Neba krojiš sudbinu zemlje.
Ti stražiš nad svim ljudima zemlje,
Ti stražiš nad svime što je stvorio kralj Savjetnik Ea.
Ti daješ paše svim živim stvorovima,
Ti si pastir svega što je visoko i duboko.

Ti si poznao namjere ljudi u govoru svih zemalja,
Ti si posmatrao njihove korake,
Čitavo je čovječanstvo gledalo na tebe.
Šamaše, svemir je čeznuo za tvojim svjetlom.
Ti si razorio rog onog koji je smjerao zloće;*

---

²⁹ Cf. Langdon, *La religion*, p. 334. (Preveo s francuskog Marko Višić).

*Ti si oborio prijesto onog koji je smjerao podjarmljenje.
Nepravедnog si suca bacio u sužanjstvo,
I kaznio si pokvarenog i zlog vođu.
Ali onaj koji nije podmitljiv i koji brani slabog,
Taj se sviđa Šamašu i njegovi će dani biti duži.
Savjestan sudac koji daje pravedne presude
Taj sebi sprema palaču, njegov stan je nastamba prinčeva.
Onaj koji tlači podanike, taj je označen pisaljkom,
Onaj koji čini zlo – njegovo se sjeme neće održati.
Oni čija su usta puna laži, ovako ti s njima postupaš:
Pališ i raspršuješ riječi njihovih usta.
Slušaš što ti govore potlačeni i istražuješ njihova prava,
Svako i svi su u tvojim rukama.
Ti vodiš njihovo znamenje i oslobađaš ono što je bilo vezano;
Ti slušaš one koji ti se mole i koji te slave,
Koji pred tobom padaju ničice, šapću molitvu i do zemlje ti
se klanjaju.
Iz dubine svoga grla vapi nesretnik k tebi,
Vape k tebi slabi, izmučeni i bjedni,
Uvijek oni dolaze preda te s pjesmom jada ili molbe...
One koji pred tobom kleče ti odriješuješ i čistiš.
Ti prihvaćaš hvalu onih koji te hvale.
Ali, oni te se boje i poštuju tvoje ime,
Ljudi se klanjaju pred tvojom veličinom.
Oni čiji je jezik smušen, a govor bezbožan,
Oni koji nemaju ni čela ni leđa, kao oblaci
Oni prolaze iznad lica široke zemlje
I zaostaju na visokim bregovima,
Bog Lahmu nadvladat će ih, to je gospodar užasa.
Žetva mora, sve što dolazi iz dubine,
Danak što ga plaća rijeka, Šamašu, taj danak leži pred tobom.
Koja planina nije pokrivena tvojim žarom?
Koja mjesta ne griju zrake tvoga svjetla?*

Od *egipatskih* himni ispjevanih u čast raznih božanstava, donosimo veličanstvenu Himnu Atonu, Himnu bogu Ra, Himnu Ozirisu i Himnu Nilu.

Kad je riječ o *Himni Atonu*, Sunčevom disku, nužno je istaći da njezin duhovni tvorac – faraon Amenhotep IV, poznatiji po svojem drugom imenu Akh-en-Aton, odnosno Ekhnaton, „Miljenik Atona“, reformator Stare egipatske religije, politike, umjetnosti i književnosti, drugim riječima, tvorac *Amarna revolucije* iz 14. stoljeća, „sanjar, idealistički mislilac, moralist i esteta“ – u njoj ne veliča Atona kao božansko biće, već, pojmeći ga kao Sunčev disk, slavi toplinu što je disk zrači, toplinu kao izvor sveopšteg života. Time je Aton nesumnjivo izjednačen sa bogom-suncem Ra, čemu je Ekhnaton, potiskujući kult boga Amona, posebno težio. To je razlog zašto nam se Aton u oslovljenoj himni pokazuje kao dobro božanstvo sklono opraštanju i pomirenju, a ne mržnji i ratovanju, što odudara od njegovog čisto duhovnog bića. Zato se u neku ruku može tvrditi da je lik boga Atona bio prototip vrhovnog hrišćanskog boga koga valja strogo lučiti od vrhovnog boga drevnih Izraelaca, od osionog i za borbu uvijek ornog Jahve-a.

Himna Atonu uzgredno nam otkriva vjerske ideje što ih je u pogledu vrhovnog boga ispovijedao faraon heretik³⁰:

---

³⁰ Tako nam prva strofa (stihovi 1-10) govori o ljepoti i sjaju Atona, sunčanog diska; druga strofa pak (stihovi 11-21) o stanju svijeta u vrijeme Atonove odsutnosti sa neba, o noćnoj tami kao simbolu zla, kao onome što je suprotno životu, što očituju treća i četvrta strofa (stihovi 22-43) koji govore o punini života na zemlji kad se Aton pojavi na istočnom obzoru i svojim životajnim zrakama stane milovati sve živo na zemlji. Aton je, dalje, stvoritelj životinja i svega živoga na zemlji, što se razabire iz pete, šeste i sedme strofe (stihovi 44-77). Aton je, isto tako, stvoritelj Nila, od čijeg plavljenja ovisi život ljudi, kao i stvoritelj godišnjih doba, zime i ljeta i samog neba, što opjevaju osma i deveta strofa (stihovi 78-102). Aton je, na kraju, mnogooblično biće,

*Tvoja je pojava divna na obzorju neba,
Ti živići Atone, počelo života!
Kad ti se na istočnom obzorju digneš,
Ti svojom ljepotom sve zemlje ispuniš,
Ti si dražestan, silan, ti blještiš,
ti krajeve nadvisuješ sve.
Tvoje zrake grle sve zemlje što si ih stvorio,
Ti si Ra i ti u svaki njihov dopireš kutak;
Ti ih pokornim činiš za tvog voljenog sina³¹.
Mada si daleko, tvoje su zrake na zemlji.
Premda si vidan, niko tvoju ne pozna stazu.*

* * *

*Kad ti na zapadnom obzorju neba, na počinak ideš,
Zemlju, k'o da je mrtva, obuzima tama,
Ljudi u sobama spavaju, zavijene glave,
Jedni druge, vidjeti ne mogu.
Sva njihova dobra što im pod glavom stoje,
mogla bi uzeta biti,
A da to vidjeli ne bi.
Svaki lav iz svoga loga izlazi,
Sve zmije ujedaju,
Tama prekriva sve!*

---

tvorac svih ljudi i samoga faraona Ekhnatona, kome je Aton Počelo svih Počela, Neter-Neteru, u prirodi, što je predmet desete i jedanaeste himne (stihovi 103-134).

Na kraju dodajmo da nas ne bi trebalo mnogo čuditi to što je, kako se u nauci smatra, *Himna Atonu* uticala na postanje 104. Psalma, ako se podsjetimo da su drevni Hebreji u dva navrata boravili u Egiptu.

³¹ *Voljeni sin*, to jest Akh-en-Aton, faraon Amenhotep Četvrti, odnosno Ekhnaton.

Tišina obuzima svijet³²,
Jer onaj što stvori njega, u svom se
obzorju odmara.

* * *

U osvit dana, kad se na obzorju dižeš,
Kada po danu, k'o Aton sjaš,
Ti tmine tjeraš, tvoje zrake šaljuć'.
Obadvje Zemlje³³, veselje prave
Ljudi se bude, na svoje noge staju,
Jer ti dade da ustanu oni.
Dok peru tijelo i odjeću uzimaju,
Njihove ruke se dižu da štiju tebe,
kad se pojavljuješ,
I potom čitava zemlja na posao kreće³⁴.

* * *

Sva stoka uživa na svojim pašnjacima,
Drveće i biljke su u cvatu,

---

³² Usp. **Biblija, Psalam** 104. 20-21:

*Kad razastreš tmine i noć se spusti,
tad se šuljaju u njoj životinje šumske.
Lavići riču za plijenom
i od Boga hranu traže.*

³³ *Obadvje Zemlje*, to jest Gornji i Donji Egipat koji su dugo vijekova figurirali kao odvojene države.

³⁴ Usp. **Biblija, Psalam** 104. 22-23:

*Kad sunce ograde, nestaju
i liježu na ležaje
Tad čovjek izlazi na dnevni posao
i na rad do večeri.*

*Ptice svoja namještaju gnijezda,
I njihova se krila šire da slave tvoj Ka³⁵,
Živež poskakuje,
Sve što leti i krilima maše,
Živi kad ti se uzdigneš za nje³⁶.
Barke uzvodno i nizvodno plove,
Svaka se staza otvara, kad ti se pojavljuješ,
Ribe u rijeci pred tobom skaču,
I tvoje zrake dopiru do morskih dubina³⁷.*

* * *

*Tvorče zametka u ženama,
Stvoritelju sjemena u čovjeku,*

---

³⁵ O *Ka*, tom čovjekovu dvojniku, usp. Marko Višić, *Egipatska knjiga mrtvih*, Sarajevo 1989, str. 11, 28, 36-39, i dalje passim.

³⁶ Usp. **Biblija, Psalam** 104. 11-14:

*Oni poje sve živine poljske,
divlji magarci žed̄ gase u njima.
Uz njih se gnijezde ptice nebeske
i pjevaju među granama.
Ti natapaš bregove iz dvorova svojih,
zemlja se nasićuje plodom tvojih ruku.
Ti daješ te niče trava za stoku
i bilje na korist čovjeku,
da izvede hljeb iz zemlje...*

³⁷ Usp. **Biblija, Psalam** 104. 25-26:

*Eno mora, velika i široka,
u njemu vrve gmazovi bez broja,
životinje male i velike.
Onud prolaze nemani,
Levijatan kojeg stvori da se igra u njemu.*

*Koji daje život čedu, u utrobi njegove majke,
Koji ga smiruje onim što stišava plač,
Ti dojiljo (djeteta) u krilu majke,
Koji dah udjeljuje da živi sve ono što stvori!
Kad (dijete) iz majčina iziđe krila,
na dan njegova rodjenja,
Ti mu usta sasvim otvaraš,
Ti njegove potrebe ispunjavaš.*

* * *

*Pile u ljusci jajeta pijuče,
Jer ti mu dade života dah.
A kad mu vrijeme napuštanja ljuske odrediš,
Ono iz jajeta izlazi i bučno se oglašava,
I dočim se izleže, na svoje noge staje.*

* * *

*Kako su tvoja djela raznovrsna³⁸,
Mada od lica čovjeka ostaju skrivena!
O ti, jedini Bože, kome sličnoga nije!
Ti svijet, dok bijaše sam,
po svojem htijenju stvori:
Sve ljude, stoku i divlje zvijeri,*

---

³⁸ Usp. **Biblija, Psalam** 40.6:

*Čudesna mnoga tvoriš, o Jahve, Bože moj,
i namisli čudesne - ravna ti nema!
Kazivat ih i objavljivati želim,
al' odveć ih je da bi se nabrojiti mogli.*

Osim toga, usp. i *Psalam* 104.24:

Kako su brojna tvoja djela, o Jahve!

*Sve što na zemlji živi i svojim nogama hodi,
Sve što je u zraku i svojim krilima leti,
Zemlje Siriju i Nubiju, Egipat zemlju,
Ti svaku na njeno mjesto stavljaš,
I ti njihove potrebe ispunjavaš:
Svaka svoju hranu ima³⁹,
I njihovi su dani odbrojani⁴⁰.
Oni različnim jezicim' zборе,
I izgled njihov je različit,
Jer ti narode različitim stvori.*

* * *

*Ti Nil, u podzemlju stvori,
Ti daješ da po tvojoj volji izvire,
Da bi žitelj Egipta hranio,
Što ga za sebe stvori,
Vladaru njihov, što za njih brineš,
Gospodaru zemalja svih, što za njih se uzdižeš,
Atone dana, izgleda divnog.
I svim zemljama stranim, ti život daješ,
Jer ti Nil na nebu stvori, da za njih teče,
I svoje valove po brdim' valja⁴¹,*

---

³⁹ Usp. **Biblija, Psalam** 104.27:

*I sva bića željno čekaju
da ih nahraniš na vrijeme.*

⁴⁰ Usp. **Biblija, Psalam** 90.9:

*Jer svi naši dani prođoše u gnjevu tvojemu,
kao uzduh dovršismo godine svoje.*

⁴¹ Usp. **Biblija, Psalam** 104. 6-10:

*pokrio si je vodama bezdanim ko haljinom,
iznad bregova stajahu vode;*

*Poput beskrajnog Zelenog Jezera,
I plavi njihova polja kod staništa njihovih.
Kako su tvoje namisli čudesne,
O Gospodaru Vječnosti!
Nebeski Nil ti stranim zemljama dade,
I zvjerima pustinje, što svojim nogama idu,
A za Ta-mera⁴², Nil iz podzemlja teče.*

* * *

*Tvoje zrake sva polja hrane,
Kad ti uzlaziš, oni žive, za tebe rastu.
Ti doba godine stvori, da sva tvoja stvorenja
rastu⁴³!
Zimu da osyježi njih,
I toplotu da uživaju u tebi;
Ti stvori daleko nebo, da bi, na njegov se
penjuć', gledao sve što stvori ti.
Ti si jedini i ti se u svom obličju
živog Atona dižeš,
Ti što se uzdižeš i sjaš, kad odlaziš i dolaziš.*

---

*na tvoju se prijetnju povukoše,
od tvoje grmljavine zadržtaše.
Bregovi se digoše, doline spustiše
na mjesto koje si im odredio.
Odredio si granicu koju ne smiju prijeći,
da opet ne pokriju zemlju.
Izvore svraćaš u potoke
što žubore među brdima.*

⁴² Ta-mera, Voljena zemlja, to jest Egipat.

⁴³ Usp. **Biblija, Psalam** 104.19:

Ti si stvorio mjesec da označuje vremena...

* * *

*Milione obličja od svoga bića Jedinstvenog stvori.
Gradovi i sela, polja, putevi i rijeke,
Svako te oko, pred sobom vidi,
Jer ti si Aton dana **nad zemljom.***

* * *

*Ti si u mojem srcu,
I niko ne poznaje tebe,
Osim tvojega sina, kralja Akh-en-Atona,
Jer ti dade da tvoju narav i snagu pojmi⁴⁴.
Stanari svijeta u tvojoj su moći,
jer ti ih stvori⁴⁵.
Kad ti se uzdižeš, oni žive ,
Kad ti sa neba ideš, oni obamiru⁴⁶,*

---

⁴⁴ Faraon je, kao što smo drugom prilikom istakli, bio posrednik između boga i ljudi. Valja podsjetiti da to tradicionalno gledanje nije odbacila ni *Amarna religija*, što ju je ispovjedao faraon Amenhotep Četvrti.

⁴⁵ Usp. *Biblija, Psalam* 104. 29-30:

*Sakriješ li lice svoje, tad se rastuže;
ako dah im oduzmeš, ugibaju,
i opet se u prah vraćaju.
Pošalješ li dah svoj, opet nastaju,
i tako obnavljaš lice zemlje.*

⁴⁶ Usp. *Biblija, Psalam* 104. 29-30. Vidi prethodnu napomenu u kojoj se vrhovni bog drevnih Hebreja upoređuje sa Suncem, odnosno Atonom od kojega zavisi sav život na zemlji. Nema sumnje da je na ovakvo poimanje vrhovnog boga drevnih Hebreja uticao njihov boravak u Misiru, odnosno Egiptu, u kojemu Sunce ima veoma značajnu ulogu u životu prirode i samih ljudi.

*Jer ti si sobom, vrijeme života,
Jer se (jedino) od tebe živi.
Oči tvoju ljepotu motre, do zalaska tvog.
Svaki rad prestaje, kad ti na zapadu zađeš.
Kad (ti) se (iznova) dižeš,
[Sve što postoji] za kralja raste...
Jer ti temelje udari zemlji,
I njih za svog podiže sina,
Što iz tvogega iziđe tijela,
Za kralja Gornjeg i Donjeg Egipta,...Akh-en-Atona,
Gospodaricu kralja...Nefert-iti,
koja na vijeke vijekova u cvatu živi⁴⁷.*

Najveći broj himni nesumnjivo je ispjevan u čast boga-sunca Ra, kao izvora svekolikog života. Te su himne ujedno najljepše i najpoetnije, što se razabire iz *Pohvalne pjesme Ra-u kad na nebo uzlazi*⁴⁸.

- Vinjeta: Klanjanje bogu-Suncu na uranku.
Predstava: Ani i njegova žena Thuthu prinose žrtvu bogu-Suncu.
Sadržaj
vinjete: Ani i njegova žena Thuthu iskazuju poštovanje Suncu na uranku, što će reći bogu imenom Khepri ili Khepera. Ani drži ruke u položaju uobičajenom kod klanjanja; njegova žena u

---

⁴⁷ Prevodeći *Himnu Atonu* služili smo se sljedećim predlošcima: Pritchard, *Anthology I*, p. 226-230; C. Desroches Noblecourt, *La religion*, p. 264-265. Citati iz *Biblije* navode se prema izdanju što ga je priredila *Kršćanska sadašnjost*. Zagreb 1976.

⁴⁸ Budući da je gornja himna jedna od najznačajnijih u čitavoj egipatskoj himničkoj književnosti, prilažemo joj vinjetu i odgovarajuća objašnjenja vinjete i himne.

desnoj ruci drži sistrum⁴⁹ na kojem je lik boginje Hathor, a lijevoj ruci menat⁵⁰. Pred njima se nalazi žrtvenik s poklonima – mesom, hljebom, vinom, voćem, povrćem i pomastima.

Naslov: *Pohvalna pjesma Ra-u kad na nebo uzlazi*
Govori Oziris, pisar Ani prinoseći bogovima
žrtvene darove:

Tekst: *Slava tebi, o ti što kao Khepri dolaziš,*
Khepri⁵¹, stvoritelj Bogova.

---

⁴⁹ *Sistrum*, seistron, muzički instrument koji se koristio u vrijeme bogoslužnja boginji Izidi (kojoj je inače i posvećen) boginji Hathor i drugim božanstvima.

Sistrum, egipatski *iba*, čegrtaljka, navodi se i u Anijevu papirusu. Uglavnom su ga nosile ugledne žene, kao što je Thuthu, žena Anija, kraljevskog pisara i nadzornika žitnica u Abidosu i Tebi, te sveštenica Anhai koja živi oko hiljadite godine prije našega računanja vremena.

⁵⁰ *Menat*, simbol sreće, je amulet, amajlija kojom se zadobijala božja pomoć. Stavljan je na stražnji dio ogrlice kao protivteža ukrasima na njezinoj prednjoj strani. Obično su ga o vratu nosili ili u ruci držali ovozemaljski velikodostojnici, u prvom redu faraoni, pisari i sveštenici.

Osim toga, vidimo ga i na nekim božanstvima, kao, na primjer, na Nehebkau, zmiji preporođenja, jer je menat, slično toj zmiji, osim rečenog, i simbol plodnosti i obnavljanja. To će reći da je menat muškarcima osiguravao muževnost, ženama pak obilje djece.

U egipatskim je grobnicama pronađen znatan broj ovih zaštitnih znakova, jer se vjerovalo da je umrlom osiguravao produžetak života u Duatu.

⁵¹ *Khepri*, ili kako neki hoće, Kheperu, Khepera (na egipatskom *hpr. w*) jeste jutarnji vid boga-sunca Ra, dok se njegov danji vid nazivao Amon-Ra, a večernji aspekt Atum-Ra.

*Ti se uzdižeš, ti sijaš,
i majku svoju⁵² (Nut) svijetlom obasipaš,
okrunjeni vladaru Bogova.
Majka [ti] objema rukama štovanje iskazuje.
Zemlja Manu⁵³ te radosno prima,
I boginja Ma'at⁵⁴ te jutrom i uvečer grli.*

Dodajmo uzgred da se Sunce na uranku, što će reći Khepri, naziva i Herupa-herod (Harpokrat) to jest Horus-Dijete, jer je Horus Behdetski prastaro božanstvo sunca.

Khepri, odnosno Ra jeste samorođeni bog čije ime znači dolaženje i odlaženje, uskrснуće i *smrt*, na što aludira i njegov eponim Neb-er-čer, *Gospodar stvaranja*. Khepri je otac svih bogova i ljudi nastalih iz njegovih suza, kao i životinja i biljaka. Prikazivan je u liku teleta s rogovima, u ime čega se Khepri i naziva Telence.

⁵² Nebo oličeno u boginji Nut, jeste sestra i majka boga Ra. Nut je kćerka boga Šu, svijetlog zračnog prostora, odnosno Odema, životvornog uzduha, i Tefnut, boginje životodajne vode. Sa svojim bratom, bogom zemlje Gebom izrođuje bogove: Ozirisa i Izidu, Setha i Nefidu, to jest epagomenska božanstva.

Boginju Nut, koja se obično naziva *Majka bogova*, iako taj naslov svojata i boginja Nejth, ta prastara kosmička djeвица, prikazivahu kao ženu s posudom na glavi. To ukazuje da je ona imalac blagorodne, životvorne vode, da je sijelo kišnih oblaka i svijetlosti koji će iz Majke Zemlje izvesti u vidljivu opstojnost sve vitalne potencije, odnosno funkcije koje će na svijetlo dana nastaviti svoje razviće i, sa tačke stvaranja, postići završan oblik.

Ponekad se boginja Nut, slično Izidi i boginji Hathor, prikazuje s rogovima na glavi, tim prastarim simbolima kosmičkih generativnih sila.

⁵³ *Zemlja Manu* jeste predio gdje bog-Sunce zalazi. To je po vjerovanju drevnih Egipćana predio grada Abtu, Abidosu gdje bog-sunce Ra sa danje lađe zvane *sekhtet* prelazi na noćnu lađu zvanu *mesktet* i plovi podzemnim Nilom.

⁵⁴ *Boginja Ma'at*, simbol kosmičkog poretka i pravde.

*Neka udijeli on svjetlost i moć i pobjedu,
i izlazak (uskrsnuće) Ka⁵⁵ Ozirisa⁵⁶ pisara,
pravednog Anija da k'o živa duša motri Horusa oba obzorja⁵⁷,
koji pred Ozirisom kaže:
Zdravo da ste Bozi u Hramu duše⁵⁸,*

---

⁵⁵ Čovjekovo se biće, po vjerovanju drevnih Egipćana, sastoji od: tijela (*ha*), čovjekova dvojnika (*Ka*, tjelesna duša), duše (*Ba*, duhovna duša), srca (*h'at* ili *ib*), inteligencije (*Hu*, duh), životne energije (*sekhem*), sjenke (*haibit*) i imena (*ren*).

O čovjekovu dvojniku, o tjelesnoj duši zvanj *Ka* recimo toliko da je to duhovno-psihička i fizička komponenta ličnosti koja naspram *Ba*, principu i objektiviranoj svijesti, predstavlja *životnu* dušu u svakoj individui, odnosno objektiviziranu snagu života koja čovjeka, poput nevidljivog dvojnika i sjenke prati od rođenja do smrti.

⁵⁶ Umrli se u egipatskoj religiji uvijek poistovjećivao s Ozirisom, bogom i sudijom umrlih, ili pak sa suncem na zalasku. Kao što, naime, sunce zalazi na zapadu i izlazi na istoku, tako se i mrtvi pokopavao na zapadnoj strani Nila da bi, poslije suđenja u dvorani dvojne boginje Ma'at, nastavio put na istok gdje će započeti novi, nebeski život na Sekhet-hetepu, Poljanama mira, odnosno Sekhet-Aaru, Poljanama trske, odnosno u raju.

⁵⁷ *Horus oba obzorja*, Heru-khuti, ili Horakhte, odnosno Harmakhis, jeste naziv boga-sunca Ra u vidu sokola kao Gospodara universuma.

Horakhte je simbol sunca od izlaska, to jest od istočnog obzorja, do zalaska, zapadnog obzorja.

Razlog što se bogu-suncu Ra pridaju epiteti boga Horusa leži u tome što je Horus starije božanstvo sunca od boga Ra na koga su prešli brojni Horusovi atributi.

⁵⁸ *Hram duše*, aluzija na Apsolutno biće, odnosno Neter-Neteru, Počelo-Počelâ koje u sebi začinje misao, odnosno duhovno postanje svih vitalnih potencija, čime gubi raniju Jednost.

Bogovi u Hramu duše su metafizički Neteri, to jest tvorna božanstva u prvom redu Atum, Ptah i Ra te Thoth, Mut, Khonsu i Hathor-Tefnut-Sokhmet.

*koji nebo i zemlju na vagi mjerite⁵⁹,
i koji obilje hrane i mesa dajete.
Budi pozdravljen Tatenene⁶⁰, Jedini,
Stvoritelju ljudstva i Božjih bića na jugu
i sjeveru, zapadu i istoku što su.
Štovanje ukažite Ra-u, gospodaru nebesa,
Vladaru, Životu, Zdravlju i Snazi, Stvoritelju Bogova,
I poklonite se ljepoti njegova lica,
kad se u atet-lađi⁶¹ na nebo uzdiže.
Oni što prebivaju na visinama,
i oni što borave u dubinama,
poštuju tebe.
Thoth i Ma'at posvjedočuju tebe⁶².
Tvoj dušman⁶³ vatri je predan, zlobnik je pao;*

---

⁵⁹ Misli se na dušu i tijelo, odnosno duhovne i tjelesne grijeha. Zemlja je, naime, simbol tjelesnog, ovdje tjelesnih grijeha, a nebo simbol duhovnog, ovdje duševnih grijeha.

⁶⁰ Misli se na metafizičko, tvorno božanstvo Ptaha iz Memfisa. Epitet *Tatenen*, Tvorac, pridjeva se gore navedenim metafizičkim Neterima Atumu, Ptahu i bogu Ra koji su prvorazredna tvorna božanstva.

⁶¹ Ra je, kao što je rečeno, nebom do podne putovao lađom zvanom *atet*, od podne do zalaska sunca lađom zvanom *sektet*, a po noći lađom zvanom *mesket*.

⁶² Hoće reći da Thoth, kao simbol razuma, inteligencije, duha, i Ma'at, kao simbol kosmičkog poretka, stoje na strani boga-sunca Ra koji se bori protiv sila tame i haosa.

⁶³ Neprijatelj boga-sunca Ra jeste tama, odnosno noć koju su oličavali zmaj *Apofis*, odnosno Apep, Apop; zmija *Nak*, o kojima toliko govori *Knjiga mrtvih*; zatim, zmija *Džeseru* o kojoj, između ostalih, govore *Tekstovi piramida*, izreka 385; dalje, gigantski krokodil *Mag*, o kojemu govori *Papyrus Harris* 5-8.

Boga Ra dok plovi nebeskim Nilom štite i njegovi sinovi Šu-Onuris i Horus Behdetski, *Krilato sunce* koje leti ispred barke boga Ra i savladuje njegove neprijatelje.

Ruke mu vezane, noge mu uzeo Ra.
Djeca nemoćne pobune⁶⁴ više se dić' neće.
»Kuća vladara«⁶⁵ veselje slavi i glas
onih koji se raduju u moćnom staništu jeste.
Bozima zari se lice [kad] Ra na uranku vide;
Njegove zrake svijet svijetlom preplavljaju.
Božje se visočanstvo što uliva stravu,
pokazuje i odlazi u zemlju Manu;
On svojim rođenjem svakog dana zemlju obasjava;
On putuje do mjesta gdje jučer bi.
Budi u miru sa mnom;
Daj da tvoju ljepotu gledam;
Daj da po zemlji hodim;
Da magarca (zlo) porazim, dušmana satrem;
Apofiga u njegovu času⁶⁶ uništım;
Daj da abđu-ribu (nečastivog) u vrijeme
stvaranja njenog vidim,
i da ant-ribu⁶⁷ u vrijeme njenog stvaranja vidim.
Daj da Horsa za kormilom vidim,
Sa Thothom i Ma'at za njime;
Daj da zagrlım pramac sekhtet-lađe,
i krmu atet-lađe.

---

⁶⁴ *Djeca nemoćne pobune*, na egipatskom mesu *beteš*, jesu zlodusi koji pomažu glavnım silama tame, neprijateljima boga-sunca Ra o kojima je bilo riječi u prethodnoj napomeni.

⁶⁵ Doslovno prevedeno *Veliko stanište starca*, to jest Veliki hram boga-sunca Ra u Annu, Heliopolju.

⁶⁶ To jest u vrijeme noći kad zmija Apofis pokušava progutati lađu bogu-sunca Ra, dok plovi donjim, podzemnim Nilom.

⁶⁷ *Abđu-riba* i *ant-riba* su simboli nečastivog, neprijatelja boga Ra te ih i prikazuju na sarkofazima kako plivaju uz pramac lađe boga sunca Ra čije kultno središte bijaše grad Ann, odnosno Heliopolj.

*Daj da Ka Ozirisa Anija iz dana u dan,
Sunčani-disk i boga – Mjeseca gleda;
I daj da duša mi uziđe i posvuda po volji hodi.
Nek mi se ime kaže kad se na
žrtveniku s poklonim' nađe;
Nek pokloni mi u mojoj nazočnosti spremljeni budu,
k'o da za sljedbenike Horusa spremljeni jesu!
Nek mi se sjedište na dan ulaska Gospodnjeg
u sunčanoj barci spremi, i daj da u zemlji pravde
u društvu Ozirisa primljen budem⁶⁸.*

Budući da je Oziris bio bog uskrsnuća i novoga života to su i u njegovu čast ispjevane zanosne himne, što se između ostalog razabire i iz *Himne Ozirisu Un-neferu, velikom gospodaru u Abidosu*, uz koju također donosimo vinjetu i dužna objašnjenja vinjete i same *Himne*.

Vinjeta: Klanjanje suncu na izlasku.

Predstava: Dvije ruke drže sunčani disk.

Sadržaj: Dvije ruke na svodu nebeskom drže sunčani
vinjete: disk. Ruke izranjaju iz simbola života zvanog *ankh*⁶⁹

---

⁶⁸ Cf. Budge, *The Egyptian Book*, p. 246-249. (Preveo s engleskog Marko Višić).

⁶⁹ Kao što je sunčani disk tako je i *ankh* simbol i izvor sveopšteg života u egipatskoj religijskoj misli.

Prvobitni slikovni prikaz *ankh*-a nedvosmisleno ukazuje na sinkraziju ljudskih genitalija, na što upućuje i prvobitno značenje ovoga dvosložnog imena *'nkh*, odnosno *an+khi*, nebo+zemlja, davaoci i obdržavatelji života, pri čemu je *an* simbol ženskog, a *khi* muškog spolovila. Tako *ankh*, simbolizujući sveukupnost života, prelazi u hrišćansku religiju u vidu križa, krsta koji, jer je na njemu bio razapet Sin božji, također postaje izvor i simbol života.

koji počiva na stubu zvanom *džed*⁷⁰. S obje strane diska nalaze se po tri para majmuna koji simbolizuju duhove Zore. S desne strane stuba stoji boginja Neftida, a s lijeve boginja Izida⁷¹ koje, klečeći u barki boga Ra, drže ruke u položaju šovanja džeda.

---

⁷⁰ *Džed*, izvorno tet, stub, zauzima istaknuto mjesto u egipatskoj vjerskoj simbolici. Značenje mu je postojan, trajan, a izražava rađanje i trajnost života, zbog čega i jeste simbol Istoka i boga Ozirisa koji se prikazivao i u obliku džeda. Njegov izgled, stablo s potkresanim granama, tako stvarajući sliku pilona, ukazuje da je u predistorijsko vrijeme imao ulogu fetiša da bi vremenom postao dekorativni i arhitektonski motiv. U Ozirisovu kultu igra značajnu ulogu, posebno u obredu *podizanja stuba u Džedu*.

Ponekad je opskrbljen očima i rukama. Dodajmo da je i boginja Hathor u ranoj fazi deifikacije poštovana u obliku džeda, odnosno drveta koje niče iz zemlje. Po tome je džed, stub, simbol sublimacije i htanske snage.

Budući da sunčani disk, slično *anhk*-u i *džed*-u, simbolizuje postanje i sublimaciju života to nam se u gornjoj slici podaje cjelovita simbolika postanja života u egipatskoj religijskoj literaturi.

⁷¹ Ako uzmemo u obzir značenje imena boginje Neftide, izvorno Neb-t-Het, *Gospodarica kuće Horusa*, kao boga uskrsnuća, koga na ovoj vinjeti simbolizuje sunčani disk, te izvorno ime boginje Izide, As-t koje stoji u bliskoj značenjskoj vezi s imenom njezina brata i muža Ozirisa, izvorno As-Ar, Ozirisa kao gospodara umrlih o čijoj sudbini odlučuje sa sestrom Izidom i Neftidom – uviđamo da ova vinjeta zorno prikazuje kult mrtvih, odnosno prelaz iz vidljive u nevidljivu opstojnost i sva božanstva vezana za donji svijet. Kako je pak boginja Neftida u genezi simbol nevidljivog rastakanja staroga života spremnog da podari novi, a boginja Izida u genezi princip svjetlosti, živućeg ognja, topline u zemlji koja još nevidljivi, ali nagovješteni život kao potenciju iz zametka izvodi u vidljivo postanje, dok barka boga Ra simbolizuje tvorni aspekt ovoga vrhovnog božanstva, to nam gornja vinjeta ne pruža samo cjelovitu simboliku postanja života, već istinsku sliku *prestajanja* i

Ova slika ide i uz *Himnu Suncu na izlasku*, što nas ne treba čuditi, jer je i Oziris već u vrijeme osamnaeste dinastije postao moćno božanstvo Sunca, ravan heliopoljskom bogu-suncu Ra, što upravo naredna himna potvrđuje.

*Himna Ozirisu Un-neferu*⁷², velikom gospodaru u Abidosu

Tekst: *Slava tebi Ozirise Un-neferu,
Veliki Bože u Abidosu,
Vladaru vječnosti, gospodaru neprolaznosti,
koji u svojem bivstvovanju, kroz milione godina prolaziš.
Najstariji sine utrobe Nut, kog' začē Geb Er-pa*⁷³,
*Gospodar kruna*⁷⁴ *Sjevera i Juga,
Gospodar uzvišene bijele krune,*

---

postajanja svekolikog života na zemlji, po čemu je zasigurno jedinstvena slika života iz drevnih religija.

⁷² Epitet *Un-nefer*, ili kako neki egiptolozi kao, na primjer, Matje, hoće, *Venofre*, znači *Navijeke sretni*, odnosno *Dobro biće*.

⁷³ Epitet *Er-pat* je složenica koja se sastoji od imenice *er*, ravno sumerskom *en*, gospodar, poglavar, i *pat*, pleme, porodica, obitelj. Prema tome, bog Geb je *Gospodar porodice*, *Pater familias*.

Erpat je veoma stari pojam iz porodičnog, kasnije i iz socijalnog prava, čak i stariji od pojma *suten* kojemu u sumerskom odgovara pojam *lugal*, u akademskom pak *šarru*, kralj. O ovome više vidjeti Maspero, *Un Manuel de Hiérarchie égyptienne*, p. 15.

⁷⁴ *Gospodar krunâ Sjevera i Juga*, to jest *Gospodar bijele krune* što su je nosili kraljevi Gornjeg Egipta, čiji je glavni grad u preddinastijsko vrijeme bio Hijerakonpolj, i *crvene krune* koju su nosili kraljevi Donjeg Egipta, čiji je glavni grad bio Tattu, Busirid.

Kruna Sjevera i Juga zapravo je kombinacija bijele i crvene krune koja je simbolizovala jedinstvo Gornjeg i Donjeg Egipta od početka prve dinastije, oko 3100, prije nove ere.

*K'o vladar Bogova i ljudi on primi
palicu i bič i vladarke časti Božanskih otaca svojih⁷⁵.
Nek srce ti na planini Amenta⁷⁶ što je,
u miru bude, jer sin ti Hor na prijesto sjede.
Ti si okrunjeni gospodar u Tattu⁷⁷ i vladar u Abtu⁷⁸.
Pomoću tvojom svijet biva zelen (pun života),
Pobjedu slaveć' pred silom Neb-er-čera⁷⁹.
U zametku svojem upravlja onim što jeste i nije⁸⁰.*

*U imenu svojem Ta-her-seta-nef⁸¹,
On zemljom (barku) pobjedonosno vuče,
u imenu svojem Sekher⁸².*

---

⁷⁵ Ozirisovi atributi koji ukazivahu na njegov položaj kralja mrtvih i moćnog božanstva bili su skeptar (kherb), palica (uas) i bič što ih Oziris, predstavljen u obličju mumije, drži u rukama.

⁷⁶ Jedan od naziva donjega svijeta koji se naziva i Amentet, Aukert, Ta-sert, Neter-kheret itd.

⁷⁷ *Tattu*, tačnije *Tettet*, je ime dvaju gradova u Donjem Egiptu i to Mendesa, glavnog grada šesnaestog noma, i Busirida, glavnog grada devetog noma.

⁷⁸ *Abt* je grad Abidos koji se sa Busirdom otimao oko Ozirisova groba. Oba grada su, naime, tvrdila da je u njima sahranjen Oziris.

⁷⁹ *Neb-er-čer* jeste epitet ne samo nanovo rođenog boga Ozirisa, već, kao što smo vidjeli, i boga-sunca Ra na izlasku. Po tome je ovaj epitet ravan epitetu Khepri, jutarnjem vidu sunca, odnosno mladom suncu predstavljenom u liku teleta.

⁸⁰ Ovdje se Oziris pojavljuje kao metafizičko Počelo koje vitalne potencije začete u Apsolutu postupno izvodi u vidljivu opstojnost, zbog čega se često i izjednačava sa An-om, odnosno s bogom Ra kao tvornim Počelom.

⁸¹ Jedan od Ozirisovih atributa, odnosno epiteta sa značenjem *Onaj ko svijet vodi naprijed*.

⁸² *Sekher*, odnosno Sokaris je bog umrlih iz Memfisa koji se izjednačuje s pokojnikom. Sokaris je, kao što mu i ime *Tajanstveni, Zatvoren*, kaže, s licem Ptaha i Ozirisa, večernje svijetlo, svijetlo sunca na zalasku. U vrijeme

*On je najsilniji i najstrašniji,
u svojem imenu Oziris.
On vječno i zasvagda traje,
u svojem imenu Un-nefer⁸³.
Slava tebi, Kralju kraljeva,
Gospodaru gospodara,
Vladaru vladara,
koji iz utrobe Nut svijet imaš,
i svim zemljama i Akhertom⁸⁴ vladaš.
Tvoje je tijelo od zlata, tvoja je glava plava,
i smaragda svijetlo okružuje tebe.
O Ani⁸⁵, od milona godina,
Koji svojim tijelom sve prožimaš,
Lijep izgledom u Ta-sert-u⁸⁶.*

---

svečanosti u čast ovoga boga koja se vršila u vrijeme zalaska sunca vukli su njegovu lađu zvanu *hennu*.

On je u genezi, slično Neftidi, simbol sublimacije, odnosno simbol rastakanja, smrti bića spremnog da podari novi život bilo prosvjetljenom na Sekhet-Aaru, bilo u životu prirode.

Za razliku od Sokarisa koji je u krajnjem simbol afirmacije života, Sebek, koga oličavaše krokodil, jeste simbol negacije života, mada i on ponekad može biti i simbol afirmacije života.

⁸³ O ovome značajnom Ozirisovu imenu, odnosno atributu vidjeti napomenu 209.

⁸⁴ *Akhert* je opšti pojam za nekropolu, stanište umrlih čiji je gospodar bio Oziris.

⁸⁵ O ovome Ozirisovu imenu vidjeti gore nap. 217. Dodajmo da se po imenu Ani, drugom imenu boga-sunca Ra naziva glavno središte štovanja boga-Sunca u Egiptu: Annu, ili starohelenski Heliópolis, Grad sunca. Osim toga, imenom Ani često se naziva i bog-mjesec Thoth.

Bog Ani često se naziva *Horusovo oko* i identifikuje se s bogom Horusom, prastarim egipatskim božanstvom sunca.

⁸⁶ Jedno od imena donjega svijeta sa značenjem *Sveta zemlja*.

*Podari Ka Ozirisa, pisara Anija,
sjaj na nebesima i moć na zemlji,
i pobjedu u Neter-kheret-u⁸⁷;
I daj da kao živa duša u Tattu⁸⁸; mogu otplovit',
i da poput bennu⁸⁹ u Abtu mogu odletjet';
I daj da bez prepreke unići,
i uzići kroz vrata Tuata⁹⁰ mogu.
Nek mi se daju hljebovi kruha,
u kući studeni i pokloni u hrani u Annu,
i okućje sa pšenicom i ječmom u Sekhet-Aaru⁹¹,
nebeskom raju⁹².*

Od egipatskih himni posvećenih božanstvima ostaje da čujemo veličanstvenu *Himnu Nilu*, odnosno Hapiju koji se, budući da je od njegovih voda zavisio život drevnih Egipćana slavio kao božanstvo:

*Slava tebi, Nile, koji izlaziš iz ove zemlje
I dolaziš da oživiš Egipat!*

---

⁸⁷ Jedno od brojnih imena donjega svijeta.

⁸⁸ *Tattu*, Busirid, grad u Delti Nila. Ovo je dobar dokaz da su stari Egipćani svoja rajska polja zamišljali u području delte Nila gdje su se prostirale plodne njive i nepregledna polja trske.

⁸⁹ *Bennu*, feniks, simbol reinkarnacije, uskrsnuća, obnavljanja. Zato je feniks i simbol svijetla, duha, duše.

⁹⁰ Duat ili Tuat, jedan od naziva donjega svijeta.

⁹¹ Rečeno u 225, napomeni o prvobitnom raju drevnih Egipćana koji su zamišljali u području delte Nila, upotpunjuje posljednja rečenica ove lijepe *Himne Ozirisu: Nek se umrlom dâ okućje sa pšenicom u Sekhet-Aaru*, to jest na Poljanama trske, Raju drevnih Egipćana.

⁹² Cf. Budge, *The Egyptian Book.*, p. 253-255. (Preveo s engleskog Marko Višić).

*Potajno rukovođeni, tama na dnu,
Hvale njega njegovi pratioci.*

*Onaj koji natapa polja, koga je Ra stvorio,
Da bi sve životinje oživio.*

*Onaj koji natapa pustinju daleko od vode,
Njegova rijeka se spušta sa nebesa.*

*Onaj koji voli Heba i dovodi Nepri,
Onaj koji prisiljava da cvjeta Ptahova radionica.*

*Gospodar riba, vodič ptica,
Ne spuštaju se ptice...*

*Onaj koji stvara ječam, pravi emer;
Stvara praznik u hramovima.*

*Ako on oklijeva, zamire disanje,
I svi ljudi postaju siromašniji.*

*Stradaju žrtve bogova
I ginu milioni ljudi...
Kada, pak, on raste, zemlja likuje
I sve se živo raduje,*

*Svi zubi počinju da se smiju,
I svaki zub je obnažen.*

*Onaj koji donosi hljeb, koji obiluje hranom,
Onaj koji stvara sve divno...*

*Onaj koji daje travu za stoku
I brine se o žrtvi svakoga boga –*

*Koji se nalazi u paklu, na nebu i na zemlji,
Ili u prijestolnici It-taui.*

*Onaj koji puni ambare i širi njihove pregrade,
Koji se brine o stvarima siromaha.*

*Onaj koji prisiljava drveće da cvjeta po ma čijoj želji,
I nikada ne iznevjeri...*

*I nema on ni robova ni gospodara,
I ne možeš (ga) istrgnuti iz tajni!*

*Ne zna se za njegovo mjesto,
Ne mogu se naći njegove pećine u knjigama!*

*Nema skladišta za njegove proizvode,
I niko ne upravlja tvojim srcem.*

*Glasno ti se raduje mladež tvoja i djeca tvoja.
Pitaju o tvom stanju kao o faraonu.
Postojan u zakonima,
Onaj koji izlazi ispred sjevera i juga.*

*Zahvaljujući njemu suši se suza u svakom oku!
On je onaj koji se brine o izobilju iz blagosti svoje!*

*Onaj koji je bio u tuzi – rađa se u radosti.
I svako srce se glasno raduje.
Začet je Sobek, rađa Nejt.
I devetka postojeća u tebi, moćna je...*

*Onaj koji daje snagu jednom kao i drugom,
I nema onog koji se s njim sudi...
Svjetlonoša koji se rađa iz mraka,
Hrana za sve živo u sebi!*

*To je delija koji stvara sve,
I nema onih koji žive u poznanju njegovom...
Zeleni se, zeleni se,
O, Hapi, zeleni se,
Onaj koji hrani ljude stokom,
A stoku – poljima,
Zeleni se, zeleni se,
O, Hapi zeleni se⁹³!*

3. Himne vladarima

U vjersku lirsku poeziju, kao što je u uvodnom dijelu istaknuto, idu i *himne vladarima*, jer su vladari smatrani božjim namjesnicima na zemlji, a vrlo često i božanstvima.

Navedena vrsta himni opjeva podvige i pobjede, kao i sveštenečke funkcije vladara tako tvoreći *himničku biografiju*. To je razlog zašto se vrsta himni može pojmiti kao „svjetovni oblik himni bogovima“; upućene su bogu-zaštitniku vladara, a pjevane prilikom kraljevog ustoličenja, vršenja određenih obreda itd.

Od sumerskih himni vladarima donosimo Himnu kralju Šulgi-ju, od egipatskih Pobjedničku himnu Mer-ne-Ptaha.

Himna kralju Šulgi-ju po svojoj je bitnosti pripovjest, odnosno himnička biografija kralja Šulgi-ja. Značajna je kako

---

⁹³ Navedeno prema Matje, *op. cit.* str. 132-134.

za upoznavanje osobina i uloge kraljevstva, odnosno vlasti, tako i za upoznavanje kulturnog i etičkog lika sumerskih vladara⁹⁴:

1 *Ja kralj, još od (majčine) utrobe junak, sam ja,
Ja Šulgi, moćni čovjek od (dana) moga rođenja,
sam ja,
Lav očiju divljih, rođen od **ušungal**-a, sam ja,
Vladar četiri strane (svijeta) sam ja,
Pastir, čuvar crnoglavih (Sumerana) sam ja,
Pouzdani, Bog zemalja svih, sam ja,
Sin kog' rodi Ninsun, sam ja,
Odabranik An-ova srca, sam ja,*

---

⁹⁴ Himna počinje nabrojanjem ličnih vrлина kralja Šulgi-ja (vladao od 2093-2046) kao i onih kojim su ga, kao svoga odabranika, obdarili višnji bogovi. Ovo je uobičajen uvod u sumerske kraljevske himne s tim što je ovdje neobično to što se u uvodu izražava ljubav prema putovanju i uspjehu (stihovi 1-19). Ovo naročito dolazi do izražaja u stihovima 27-35, u kojima Šulgi, prethodno istaknuvši svoje moralne vrline (stihovi 20-26) ističe da su putevi u njegovoj zemlji u dobrom stanju i da su uz njih izgrađena konačišta - za umornog putnika. Nakon toga tvrdi kako je, nastojeći osigurati ime dobrog trkača, išao od grada Nippura do grada Ura, razdaljina od nekih petnaestak kilometara koju je prešao za dva sata (stihovi 36-45). Kad je stigao u Ur masa mu je pljeskala. Poslije toga je uz sviranje i pjevanje u Ekišnugal-u, slavnome hramu boga-mjeseca Sina, prinio na žrtvu velike darove (stihovi 46-54). Pošto se odmorio, okupao i blagovao u dvoru boginje Ningal vratio se u Nippur, uprkos tome što je bjesnila oluja sa gradom i tako u istom danu uspio da u Uru i Nippuru slavi ešeš-svetkovine (stihovi 55-78). On je u Nippuru, k tome, sa svojom božanskom suprugom Inannom bio na gozbi kod boga-sunca Utu (stihovi 79-85). U Nippuru ga je, osim toga, vrhovni bog An obdario kraljevskim obilježjima te je postao moćni kralj čija se moć i slava prostire na sve četiri strane svijeta (stihovi 86-101).

Onaj kog' En-lil blagoslovi, sam ja,
10 Šulgi kog' Nin-lil⁹⁵ voli, sam ja,
Onaj kog' istinski odgoji Nin-tu⁹⁶, sam ja,
Onaj kog' En-Ki obdari mudrošću, sam ja,
Moćni kralj Nanne, sam ja,
Lav otvorenih čeljusti (boga) Utu, sam ja,
Šulgi za rodnicu Inanne odabran, sam ja,
Vrsni magarac spreman za put, sam ja,
Konj što na cesti repom maše, sam ja,
Uznosit magarac Sumugana⁹⁷, ponosit na put,
sam ja,
Mudri pisar Nidabe, sam ja.

20 K'o što sam junaštvom, k'o što sam silom,
(Tako) sam mudrošću, obdaren ja,
Ja s njenom (mudrosti) se istinskom nadmećem
riječju,
Ja pravdu ljubim,
Ja prezirem zlo,
Meni je mrska opaka riječ,
Ja, Šulgi, moćni kralj, vrhovni, sam ja.

Budući moćan čovjek što se svojim »bedrim« veseli,
Ja staze **proširih**, puteve zemlje učvrstih,
Putovanje sigurnim učinih, na putu
»velike nastambe« izgradih,
Uz njih vrtove podigoh, kuće za odmor
30 sagradih,

---

⁹⁵ Nin-lil, sumerska vrhovna boginja plodnosti, gospodarica života i smrti.

⁹⁶ Nin-tu, Gospodarica rađanja, epitet sumerske Majke bogova zvane Dingir-mah.

⁹⁷ Sumugan, sumerski bog stoke, sličan rimskom bogu Faunu.

*Tamo prijateljski narod postavih,
(Da bi) se oni što dolaze ozdo, što dolaze ozgo,
U njihovom hladu odmorit' mogli,
Da putnik što noću cestama ide,
K'o u dobro sazdanom gradu, odmora nađe.
Da moje ime navijeke čuveno bude,
Da (ljudska) ne napušta usta,
Da moja se slava po cijeloj zemlji širi,
Da u svim zemljama, **veličan budem,**
Ja trkač, u naponu snage, **spreman** za
trku,*

- 40 *(Te) od Nippura do Ura,
Odlučih da (razdaljinu) pređem, k'o da je
od jednog **danna.**
K'o lav čija snaga ne blijedi,
Na noge skočih, oko bokova svojih, ja **pojas** stavih,
(Svojim) rukama mahah golubu nalik što
žurno od zmije bježi,
Široko koljena raširih poput Indugud-ptice⁹⁸
što svojim okom planini smjera.
(Žitelji) gradova što ja ih osnovah u zemlji,
opkole mene,
Moj crnoglavi narod, k'o ovce brojan,
divi se meni,
Poput jareta brdskog što zaklonu svojemu žuri,
(K'o) Utu što (svoje) široke zrake
na ljude širi,*
- 50 *Ja u Ekišnugal uđoh,
Obiljem ispunih veliku staju, Sin-ovu kuću,
Volove zaklah, ovaca bezbroj žrtvovah,*

---

⁹⁸ *Indugud-ptica*, Dobri orao, vjesnik proljetnih kiša, simbol dobra. U vrijeme ljetnje žege bori se sa Nebeskim bikom i savladava ga obilnom kišom.

Učinih da tamo se bubanj i tambura čuje,
Tamo se za slatku **tigi**-muziku starah.

Ja, Šulgi, darežljiv u svemu, darove tamo
u hljebu prinesoh,

Ja strah, k'o lav, svojim prijestoljem ulivah,
U dičnom dvorcu Ningal-e⁹⁹

Koljena (moja) **odmorih**, u svježoj se vodi okupah,
(Moja) koljena povih, hljeba se nasitih,

60 Poput sove se (i) sokola digoh,
U Nippur se u moj... vratih.

Tog' dana, oluja huči, nevrjeme bjesni,
Sjeverni i Južni vjetar, zavija strašno,
Munja nebesim' uzduž sedam vjetrova para,
Od zaglušne oluje zemlja se trese,
Iškur nebeskim prostranstvim' grmi,
Vjetrovi s visina, vode na kopnu dižu,
Gräd veliki, gräd mali,
Mene u leđa bije.

70 (Al') ja, bjeh odvažan, neustrašiv kralj,
Poput mladoga lava (spremnog za) skok,
ja se **protresoh**,
Poput magarca stepe, ja **pokrih** moju...,
Srce mi radosti puno, trku se radovat **stane**,
Trčec' poput magarca rasnog što ide
potpuno sam,
Poput Utu, željnog da kući (dođe),
Ja put od 15 **danna** (kilometara) pređoh,
Moj me **sagursag** (u čelo) gleda,

---

⁹⁹ Nin-gal, Velika gospodarica, ime žene boga-mjeseca Nanne ili Sin-a.

*U jednom danu ja u Nippuru i Uru,
ešeš-svetkovine slavih.*

*S junačnim Utu, mojim bratom i drugom,
80 Ja u palači što An je sazda, jako ispijah piće,
Pjevači mi moji, sedam **tigi**-pjesama pjevahu.
Pored supruge moje, djeve Inanne, kraljice,
»rodnice« neba (i) zemlje¹⁰⁰,
Ja u dvoru na gozbi sjedih.
Moj ona ne reče **usud**, kao (konačan) usud,
Kud god svoj pogled svratim, ja tamo idem,
Kud god moje srce me vodi, ja tamo krećem.*

*An svetu krunu na moju glavu stavi,
Dade da žezlo uzmem u »lapislazuli« Ekur-u¹⁰¹,
Na uzvišenom postolju, on na uzvišenom nebu,
podize čvrsto sagrađen prijesto,
90 On tamo uzdiže moć kraljevstva mog'.
Sve zemlje pokorih, narod sigurnim učinih,
Četiri strane svijeta, narod **jednoglasno**
moje zaziva ime,
Svete mi pjesme pjeva,
Slavu pronosi moju (zboreć'):*

*»On kog' velika kraljevstva odgoji moć,
Kog' sin iz Ekišnugal-a junaštvom,
Moći, životom dobrim obdari,*

---

¹⁰⁰ Inanna je, kao boginja plodnosti, *rodnica* neba i zemlje.

¹⁰¹ Naziv hrama boga En-lila u Nippuru u kojem su se krunili sumerski vladari. Značenje imena gornjeg hrama *Kuća-Planina* ukazuje na tvornu ulogu boga En-lila, jer je na primogenetskoj planini, odnosno brežuljku izronulom iz pravoda otpočelo prvo stvaranje.

*Kog' Nunamnir¹⁰² veličajnom moći obdari,
Šulgi, uništitelj tuđih zemalja svih,
Čitav narod slobodnim učini,
100 Ko je u skladu sa sveopštım Mē,
Šulgi kog' štuje instinski sin An-a!«
O Nidabo, hvaljena budi¹⁰³!*

Pobjednička himna Mer-ne-Ptaha odnosi se na pobjedu što ju je godine 1230, faraon Mer-ne-Ptah odnio nad Libijom. Uprkos tome, ova se himna ne može ubrojiti u himne historijskog karaktera već je ona pjesničko veličanje pobjede egipatskih faraona uopšte:

*Vladari ničice padaju, govoreć': »Smiluj se¹⁰⁴! «
Niko ne pomalja glavu između Devet Lukova.
Tehenu je opustošen; Hatti je smiren¹⁰⁵;
Kanaan¹⁰⁶ je pokoren sa svakim zlom;
Aškelon je savladan, Gezer osvojen;
S Yanoam-om¹⁰⁷ je postupano tako da
više ga nema;
Izrael (zemlja) je pokoren, al' sjeme njegovo nije;*

---

¹⁰² Epitet boga En-lila.

¹⁰³ Cf. Pritchard, *Anthology* II, p. 132-135. (Preveo s engleskog Marko Višić).

¹⁰⁴ U izvorniku stoji kanaanska riječ *šalam* koja zapravo znači »pozdravljen budi«, »nazdravlje«, a ne *mercy*, »milost«, »smiluj se«, kako taj apalativ iz zapadnosemitskog prevodi na engleski američki sumerolog John A. Wilson.

¹⁰⁵ Misli se na zemlju Hettita, indoevropskog naroda u maloj Aziji koga je navodno oko polovine trinaestog stoljeća prije Hrista pobjedio Ramses II.

¹⁰⁶ *Kanaan*, oblast stare Fenikije i Palestine. Zanimljivo je dodati da je ovaj horonim indoevropskog porijekla, a ne semitskog, kao što bi se očekivalo.

¹⁰⁷ Aškelon, Gezer i Yanoam su fenički gradovi.

*Hurru*¹⁰⁸ *Egipta siročće posta!*
Sve zemlje su umirene;
Ko god buntovan bi, njega umiri kralj
Gornjeg i Donjeg Egipta: Ba-en-Ra Meri-Amon; Mer-ne-Ptah
Hetep-hir-Ma hir-Ma 'at,
*što život poput Ra svagdano daje*¹⁰⁹.

4. Molitve božanstvima

Kao što su *Himne vladarima* bile namijenjene krunisanju vladara i izvođenju određenih rituala tako su i *Molitve božanstvima*, koje čine zasebnu vrstu lirske poezije, bile namijenjene izvođenju određenog magijskog obreda, ili se njima tražila pomoć protiv zlih i neprijateljskih sila, zbog čega se ubrajaju u *magijsku književnost*.

Ovdje donosimo nekoliko mesopotamskih molitava izvanredne ljepote, konkretno: dvije Molitve Šamašu, Molitvu boginji Ištar, Molitvu Nisabi i Molitvu bogovima tame.

Molitva Šamašu asirskog kralja Asurbanipala (668–633) prikazuje boga-Sunce u punom sjaju i veličini:

Gospode višnji što na divnome nebu,
Silno prijestolje imaš,
Grimizna kruno nebesa,
Kraljevstva diko!
Šamašu, pastiru ljudi, hvaljeni Bože,

---

¹⁰⁸ *Hurru*, zemlja biblijskih Horita, tačnije Hurita, naroda koji nastanjivaše oblast između Subarejaca, odnosno Mitana i Hettita i bio najveći širitelj sumersko-vavilonske civilizacije na Bliskom istoku. Dodajmo usput da i hetska božanstva uglavnom potiču iz hurijskog sijela bogova.

¹⁰⁹ Cf. Pritchard, *Anthology* I, p. 231. (Preveo s engleskog Marko Višić).

Što zemlju gledaš, ljudstvo vodiš,
I grešnog na pravi put vraćaš!
Šamašu, sudijo Bogova i zemlje,
Iggiga vođo,
Što tamjan Bogovim' višnjim udjeljuješ!

Ja, Asurbanipal, sin svoga Boga,
Ja te, Šamašu, zazvah, u krilu nebesa čistih,
I u tvom sjajnome domu, tebe posjetih ja.
Na gozbi Bogova višnjih
Tebi u posjet dođoh i tebi žrtvu u vinu
prinesoh.
...vodi me
...ja što od mog' djetinstva,
...(da takvo zlo) ne snađe mene,
Nek ono se od mene daleko nosi!
Jer ja sam Asurbanipal, tvoj sluga,
Što put od tvog božanstva višnjeg traži
Daj da čestitost moja,
K'o tvoja blistava svjetlost zasja!
Da živim da sretan budem,
I ja ću učinit da slava se tvoja
ustima mnoštva širi,
I ja ću tvoju opjevat' slavu¹¹⁰.

U sličnom je tonu ispjevana i druga *Molitva Šamašu* u kojoj se molitelj obraća Bogu-suncu Šamašu da ga izbavi od strašnog znamenja zmije:

Šamašu, kralju neba i zemlje,
Gospodaru pravde i pravednosti,

---

¹¹⁰ Cf. Langdon, *La religion*, p. 325. (Preveo s francuskog Marko Višić).

*Vladaru Anunnakija i duhova,
Čiju niko ne može izmjenit'
Volju, čija je zapovjest
Neizmjenjiva,
Šamašu! Oživljenje mrtvoga,
Oslobođenje sužnja,,
U tvojoj je moći Šamašu!
A ja, tvoj sluga,
Neznani, sin Neznanog,
Čiji je bog Marduk, a
Boginja Zarpanit,
Ja pred tebe dođoh
I grlim skute haljine tvoje.
Poradi pogubne zmije u mojem domu
Što se pokazala, učini
...i što je spazih,
Strah me pritiska, zebnja,
Tjeskoba teška. Spasi me od tog
Znamenja kobnog,
Tvoju ću slavu uznašat',
Tvoju ću hvalu proslavljat',
I oni što me vidjeli budu,
Tvoju će vječno pronositi hvalu¹¹¹!*

Molitva boginji Ištar iz grada Arbele kojom se boginji Ištar obraća Asurbanipal da mu pomogne protiv Teumman-a, kralja Elama, države istočno od Sumera, ispunjena je vjerom i ufanjem u božansku moć i naklonost:

*Ja pred nju stadoh, ja pred nju kleknuh,
...uzvišena Ištar,
Tvoje božanstvo molih i suze potekoše meni:*

---

¹¹¹ Cf. Langdon, *La religion*, p. 325. (Preveo s francuskog Marko Višić).

»Gospo iz Arbele, to sam ja, Asurbanipal,
Asirije kralj, tvojih ruku djelo, ja koga odabra Ašur,
Tvoj otac stvoritelj; da svetinje obnavljam,
Da obrede vršim, njihove tajne čuvam i bogove
veselim, mene odabra on.

Ako li svagda ti hram pohodih vjerno,
Ako li dolazim sad da tvoje božanstvo štujem,
tvoje obrede vršim,
On, Teumman, Elama kralj, što za Bogove ne zna,
Svoje okuplja snage da moje vojske satire.
Nuder, kraljice, gospo među gospama,
Boginjo rata, gospodarice borbi,
Savjetniče bogova,
Koja se kod Ašura, oca, stvoritelja tvoga,
Tako zauze za me da on, svoj blagi pogled
Na mene svrati i mene učini kraljem.
Jer Teumman, Elama kralj, na Ašura,
Oca, stvoritelja tvog', kom' zgriješi i žrtvu ne dá,
Svoju podignu vojsku,
Za boj sprema, oružje oštri,
da na Ašur grad krene.

Ti pak junakinjo Bogova,
U jeku borbe svake ga pomoći liši
I na njegov' digni
Oluju i pogubni vjetar:

Moje tužanje bolno, Ištar je čula:
»Ne boj se«, reče mi ona, i moje ohrabri srce:
»Poradi ruke što smjerno je podignu meni,
Poradi očiju suznih, ja se smilovah tebi...¹¹².

---

¹¹² Cf. Langdon, *La religion*, p. 325. (Preveo s francuskog Marko Višić).

S plemenitom naravi sumerske boginje trstike i žita, zaštitnice pismenosti i znanja, s božanskom Nisabom, upoznaje nas dirljiva *Molitva Nisabi*:

*Nisabo, kraljice milosti puna,
Što bogove, kraljeve i ljude tvoriš,
Zamko Anunnakija, bogova silnih,
Ti što srdita boga stišavaš, boginju srdu,
Kad bih te mojemu srditom bogu, mojoj boginji srdoj,
priklonit' mog'o,
Izmiri me s mojim srditim bogom, s mojom boginjom srdom!
Prosti mi grijeh, raskini okove moje!
Daj okovi da mi se raskinu, naredi da živim,
da sretan budem!
Ja ću bez prestanka božanstva tvog uznositi' slavu¹¹³.*

Ostaje da čujemo *Molitvu bogovima tame*¹¹⁴.

---

¹¹³ Cf. Langdon, *La religion*, p. 326. (Preveo s francuskog Marko Višić).

¹¹⁴ Činjenica da su drevni Sumerani i Vavilonjani pjevali pjesme u čast bogova donjega svijeta ukazuje da na njihov donji svijet, zvan Kuru, ne možemo gledati kao na hebrejski Šeol i hrišćanski Pakao koji su, jednostavno rečeno, sijelo zla. Da mesopotamski Kur nije samo sijelo zla, dobar je dokaz i to što u njemu boravi i određen broj bogova kao, na primjer, Anunnaki, Nergal i Ereš-ki-gal, pa čak Dumuzi i Inanna, odnosno Tammuz i Ištar. Treba primjetiti da gornja, postanjem solarna božanstva koja usljed nekog zlodjela dospješe u Kur, nisu izgubila ništa od onoga što ih čini razumnim i osjećanim stvorenjima. Oni su, štaviše, zadržali i ogromnu božansku moć, što će reći da vrhovni bogovi sumerskog, odnosno akadskog panteona prema njima nisu onako svirepo postupili, kao što je to prema sinu Zore, *Phósphoros-u*, Luciferu, odnosno *Helel-u* i njegovim sljedbenicima postupio vrhovni bog Starog zavjeta. I u donjem svijetu drevnih Egipćana ima razumnog i emo-

*Vas prizivah bogovi tame!
Sa vama prizivah Tamu, skrivenu zaručnicu,*

cionalnog života i radosti, naročito kad sjenke umrlih bog-sunca Ra, prolazeći noću kroz Donji svijet, obasja i ganutljivo pogleda svojim svjetlim očima, zlaćanim zrakama koje umrle svake noći podsjetite na one što se na Zemlji živeći vesele punini života u kojoj i oni negda na zemlji uživahu.

Dok bog Ra u svojoj lađi zvanog *mesket* noću plovi podzemnim Nilom, sjenke umrlih izlaze mu iz grobova u susret kličući:

*Slava ti Ra!.....
Stanari Duata poštuju tebe,
Žitelji podzemlja svi kliču tebi.
Dok hodiš u miru, hvale te oni.
Žiteljim Zapada (umrlim) srce se zari
Kad svijetlom sjaš...
Oči se njihove otvaraju motreći tebe,
Srce im radosti puno gledajuć' tebe,
Jer ti uslišuješ želje onih u grobu što leže,
Ništiš im tugu,
Od njih udaljuješ zlo.
Svi oni što dolje leže, tvojoj se ljepoti klanjajuć' dive,
Kad tvoja im zlaćana svjetlost obasja lice.
Kad prođeš njih opet prekrije tama,
Sjenke se turobno vrate u mračni grob.*

O ovome usp. P. Lacau, *Texts religieux*, Paris 1910, p. 210; E. Naville, *Das aegyptische Todtenbuch der XVIII bis XX Dynastie*, Berlin 1886, cap. 15, Bd. II; A. Ermann, *Gebete eines ungerecht Verfolgten und andere Ostraca aus den Königsgräbern*, objavljeno u *Zeitschrift für ägyptische Sprache und Altertumskunde*, Leipzig 1900, Bd. 38. S. 19.

U izdanju IP „Naprijed“, iz godine 1993, nap. 150 potkrala se greška u istoimenoj napomeni te umjesto: *I u donjem svijetu drevnih Egipćana, stoji: da u sumerskom Kuru ima kakvog takvog...*

*Ja prizivah, ponoć i zoru!
Jer me neki vještac obaja,
Jer me neka vračara uze,
Jer moga boga, boginju moju, rasrdi na me.
Gle, ja sam bijedno stvorenje onome ko mene gleda,
Smiraj neznan je meni, a noć k'o dan mi posta...
Veseli poklici moji postaše jecaj, a radost
Posta mi žalost.
Ustajte, veliki bozi, tuženje moje čujte!
Od mene nepravdu otklonite, jadanje moje čujte¹¹⁵.*

B

Svjetovna lirska poezija

I

Ljubavna poezija

1. Svjetovne ljubavne pjesme

Što se tiče *ljubavnog pjesništva* drevnog Bliskog istoka, ono se u čisto profanom obliku pojavljuje u lirici drevnog Egipta, dok se u književnosti drevnih Sumerana, Akadana i Vavilonjana susreće u lirskim pjesmama koje slave sveto vjenčanje, kao što su poeme *Dumuzi i Inanna – Ljubav u giparu; Dumuzi i Inanna – Ljubavna ekstaza; Inanna i kralj – Blagoslov za svadbenu noć*, o čemu je bilo riječi ranije.

Obredu *svetog vjenčanja kralja* i njegove odabranice – koji, kao što smo ranije istakli, bijaše jedan od najveličanstvenijih obreda drevnih naroda, a vršio se o Novoj godini sa svrhom da

---

¹¹⁵ Cf. Langdon, *La religion*, p. 326. (Preveo s engleskog Marko Višić).

osigura rodnost i plodnost zemlje i ženâ – osim pomenutih poema, posvećene su i naredne lirske pjesme drevnih Mesopotamljana: Ljubavna pjesma kralju Šu-Sinu; Dragan – Ljubavna pjesma kralju i Ostavi me na miru sestro – Zasićeni ljubavnik.

Ljubavna pjesma kralju Šu-Sinu ispunjena je neobičnom draži i nježnošću što je nevjesta iskazuje prema svojem voljenom draganu:

*Ženiče, drag mome srcu,
jaka je tvoja ljepota, premili,
lave, drag mome srcu,
jaka je tvoja ljepota, premili.*

*Očarao si me, daj da dršćući pred tebe stanem,
ženiče, ti ćeš me uvesti u ložnicu,
očarao si me, daj da dršćući pred tebe stanem,
lave, ti ćeš me uvesti u ložnicu.*

*Ženiče, daj da te milujem,
moje slatko milovanje od meda je slasnije,
u ložnici prepunoj meda,
uživajmo u tvojoj jakoj ljepoti,
lave, daj da te milujem,
moje slatko milovanje od meda je slasnije.
Ženiče, ti si mene užio,
kaži mojoj majci, ona će ti dati slatkiša,
moj otac, on će ti dati darove.*

*Tvoj duh, ja znam gdje ću obradovati tvoj duh,
ženiče, spavaj u našoj kući sve do zore,
tvoje srce, ja znam gdje ću razveselit tvoje srce,
lave, spavaj u našoj kući sve do zore.*

*Ti jer me ljubiš,
pokloni mi, de, draganje svoje,
moj gospodaru bože, gospodaru zaštitniče,
pokloni mi, de, draganje svoje.*

*Ovo tvoje mjesto, opojno k'o med, de, položi ruku
(svoju) na nj',
nadnesi (svoju) ruku nada nj' kao da je **gibšan**-haljina,
natkrij (svoju) ruku nada nj' kao da je **gibšan-sikin**-haljina,
to je balbale-pjesma Inannina¹¹⁶.*

Pjesmu *Dragan – Ljubavna pjesma kralju* prilikom vršenja obreda svetog vjenčanja pjevao je *lukur*-sveštenik. Mada se u njoj ne spominje ime kralja kao ženika sveštenice boginje Inanne, on je opisan u slikama koje upućuju na plodnost: on je zelena salata koju je voda zasadila, odnosno odgajila; on je dobro obrađen vrt, bujno žito u oranici, jabuka što plodove nosi i, što je najznačajnije, dragan što njeno tijelo ispunjuje slašću¹¹⁷.

*On **niknu**, on **klija**, on je salata, što
voda je **zasadi**,
Moj marno obrađen vrt...pun, moj miljenik
utrobe,
Moje bujno žito u njegovoj brazdi – on je*

---

¹¹⁶ Citirano prema Kramer, *Historija počinje*, str. 221-222.

¹¹⁷ Što se tiče forme, navedena se pjesma dijeli na tri strofe: prvu, koja se sastoji iz četiri stiha, a karakteriše se simbolikom iz područja rastinja i istovjetnim refrenom u tri stiha; drugu, koja isto tako broji četiri stiha, opjeva dragana, a karakteriše se istovjetnim ponavljanjem u tri stiha, i treću, koja se sastoji iz dva reda, završavajući se istovjetnim refrenom karakterističnim za prvu strofu.

salata, što voda je **zasadi**.
Moja jabuka-drvo što plodove na grani nosi - on je
salata, što voda je **zasadi**.
»Voljeni«, »voljeni«, uvijek naslađuje mene,
Moj gospod, od Bogova »voljeni«, moj miljenik
utrobe,
Čija je ruka med, čija je noga med, uvijek
naslađuje mene.
Čiji su udovi slađani med, uvijek naslađuje mene.
Moj nasladitelj od...**pupka**, [moj miljenik
utrobe],
Moj....stegana lijepih, on je salata [što
voda je **zasadi**.]
Ovo je **balbale** boginje Inanne¹¹⁸.

Kad je riječ o pjesmi *Ostavi me na miru – Zasićeni ljubavnik*, njezin očuvani dio sastoji se iz nekoliko dijelova. Stihovi 21–22, završavaju se obraćanjem nekog ženskog božanstva boginji Inanni koje ju izvješćuje o vrlinama i prednostima što ih je boginji predstavilo. Iza toga obraćanja slijedi solilokvij boginje Inanne koji nas podsjeća na pjesmu *Dumuzi i Inanna – Ljubavna ekstaza*. U njemu Inanna pjeva o svojem susretu sa njenim voljenim koga ovdje naziva *bratom i mojim bratom najljepšeg lica* s kojim ostaje u ljubavnom zagrljaju, dok se on ne zasiti (stihovi 23–34). Preostali dio pjesme (stihovi 35–38) jeste ljubavnikova molba Inanni da ga ostavi na miru kako bi se s njome mogao vratiti kući gdje bi je njegov otac smatrao *mlađom sestrom*.

Podsjetimo se još jednom da se u ljubavnoj poeziji drevnog Bliskog istoka ljubavnik naziva bratom, a ljubavnica sestrom. Ostaje da čujemo prevod gornje *Poeme*:

---

¹¹⁸ Cf. Pritchard, *Anthology II*, p. 202-203. (Preveo s engleskog Marko Višić).

»...divotna draž,
Moja sveta Inanno, ja tebi iznesoh«.
»Kad...voljeni od oka mog,
Moj me voljeni sretne,
On se veseli meni, **sa** mnom se raduje.
Brat me svojoj povede kući,
Nuka me da legnem na njegovu....postelju slatku,
Najdraži srcu mom, uz moje srce leže...
Moj brat najljepšeg lica, po 50 puta.
Ja...za njegov' **slabić**,
Ja za njegov' ga postavih u....skupa sa....od
zemlje,
Moj brat što...u srdžbi svojoj,
Najdraži srcu mom, on se zasiti mene.«
»Ostavi me na miru sestro, ostavi me na miru,
Dođi, moja voljena sestro, ja domu hoću poč',
Pred mojim ocem, ti mlađa sestra ćeš biti,
Za tebe ja ću slobodan biti...¹¹⁹

Više je no jasno da navedene poeme, uprkos izraženom senzualizmu, ostaju u krugu vjerske lirske poezije, slično biblijskoj *Pjesmi nad pjesmama* za koju se u nauci, ne bez razloga, tvrdi da joj je izvor svjetovna ljubavna poezija drevnog Egipta.

Ova vrsta lirske poezije drevnog Egipta uistinu zaslužuje naslov profane ljubavne poezije, jer se pjesnik zbilja ne usteže da o putenoj ljubavi pjeva kako mu to duša i ljubavni poriv nalažu.

U tim se pjesmama, naime, opisuje sva ljubavnikova strast i žudnja za voljenom, sad je prekorevajući što ne mari za njegove

---

¹¹⁹ Cf. Pritchard, *Anthology* II, p. 203-204. (Preveo s engleskog Marko Višić).

ljubavne jade, sad je podsjećajući na proplanke, šumarke i cvjetne livade gdje su nekoć uživali u ljubavnom zagrljaju, što će nam posvjedočiti naredne strofe:

*Tako mi je lijepo kad si uz mene,
Mene koju je tvoje srce odabralo.
Uskratih li ti zagrljaj il' nježnost,
Kad me u mojem domu posjećuješ?*

*Ko da mi zabrani da uživam s tobom?
Kad poželiš da moja bedra i moje grudi miluješ,
Moje ti ruke to priječit neće.*

*Zagrljaj moje grudi
I one će te obilno nagraditi.*

*Divan je dan u tvom zagrljaju...
Ljubav mi tvoja prožima tijelo.*

* * *

*Glas lastin se čuje gdje zbori:
»Zemlju obasja svijetlo - koja je staza tvoja¹²⁰?«
Nećeš me **omest**, o ptico!
Ja svoga brata u postelji nađoh,*

---

¹²⁰ Usp. *Biblija, Pjesma nad pjesmama* 2. 12-13:

*Cvijeće se po zemlji ukazuje,
vrijeme pjevanja dođe
i glas se grličin čuje
u našem kraju...
Ustani dragano moja, ljepoto moja,
i dođi.*

*I srce se moje još više veseli,
(Kad on) šapuće meni:
»Od tebe neću da idem.
Moja je ruka u tvojoj,
Ja ću okolo hitat',
I s tobom ću u svakom ugodnom
mjestu bit'.«
On me najboljom drži među djevojkama.
On moje ne rastužuje srce.*

*Sedam (dana) ja nisam vidio sestru¹²¹,
I bolest me je ophrvla,
Moje tijelo postade teško,
Više ne mislim na se.*

*Sve da i najbolji liječnici pohode mene,
Moje srce (s) ljekarijam' njihovim izliječit neće;
Ni vrači u tom' mi ne mogu pomoć': –
Moju bolest raspoznat' neće.*

*Šapnite meni: »Eno ti nje!« to će ozdravit mene;
Njeno je ime ono što će me na noge podić';
Dolazak glasnika njenih,
Ono je što će moje srce oživjet'.*

*Mnogo više vrijedi sestra moja od ma kojega lijeka;
Ona mi više vrijedi no svi spisi medicine.*

---

¹²¹ Usp. **Biblija, Pjesma nad pjesmama** 5.8:

*Zaklinjem vas, kćeri jeruzalemske,
ako nađete dragoga moga,
što ćete mu reći?
Da sam bolesna od ljubavi.*

*Moje je ozdravljenje, kad ona izvana uđe:
Kada je spazim, ozdravim utren.*

*Dočim svoje otvori oči, moje se tijelo podmladi;
Kad ona zbori, meni se vraća snaga,
Kada je zagrlim, mene napušta bolest -
Al' nje već sedam dana kod mene nema¹²²!*

Spisak skraćenica češće citiranih djela i izvora:

- T. Jakobsen, *Od mita* – H. i H. A. Frankfort, Dž. A. Vilson, T. Jakobsen, *Od mita do filozofije*, »Minerva«, Subotica-Beograd 1967. (Preveo s engleskog dr Ljuba Popović).
- Kramer, *Historija počinje* – Samuel Noah Kramer, *Historija počinje u Sumeru*, »Epoha«, Zagreb 1966. (Prevela s engleskog Vesna Krmpotić).
- Višić. *Knjiga mrtvih* – Marko Višić, *Egipatska knjiga mrtvih*, »Svjetlost«, Sarajevo 1989.
- Višić, *Zakonici* – Marko Višić, *Zakonici drevne Mesopotamije*, »Svjetlost«, Sarajevo 1989.
- Višić, *Pjesma* – Marko Višić, *Pjesma nad pjesmama*, Beograd 1996.
- Woolley, *Historija čovječanstva* – Sir Leonard Woolley, *Historija čovječanstva II, Počeci civilizacije*, »Naprijed«, Zagreb 1966.

---

¹²² O ljubavnoj poeziji drevnog Egipta usp. *ANET*, p. 467-469. (Gornje navode preveo s engleskog Marko Višić).

* * *

- ANET – *The Ancient Near Eastern Texts*, Princeton 1955, 1969.
- Budge, *The Egyptian Book* – E. A. Wallis Budge, *The Egyptian Book of the Dead*, London 1895.
- D'jakonov, *Epos o Gil'gameše* – I. M. D'jakonov, *Epos o Gil'gameše*, Moskva-Lenjingrad 1961.
- *Histoire géénérale – Histoire générale des religions*, Paris 1960.
- Kramer, *Sum. Myth.* – Samuel Noah Kramer, *Sumerian Mythology* Philadelphia 1972.
- Labat, *Le Poème* – René Labat, *Le Poème babylonien de la Création*, Paris 1935.
- Langdon, *La religion* – Stephen Langdon, *La religion assyro-babilonienne*, objavljeno u *Histoire générale*, vide supra!
- Matje, *Staroegipatski mitovi* – M. J. Matje, *Staroegipatski mitovi*, »Veselin Masleša«, Sarajevo 1963.
- Pettinato, *Das altorientalische Menschenbild* – Giovanni Pettinato, *Das altorientalische Menschenbild und die sumerischen und akkadischen Schöpfungsmythen*, Heidelberg 1971.
- Pritchard, *Anthology* – James B. Pritchard, *Anthology of the Ancient Near Eastern Texts*, Princeton 1976.
- Sethe, *Pyramidentexte* – K. Sethe, *Das altaegyptische Pyramidentexte I–IV*, Leipzig 1900–1922.

Literatura:

- Assmann, J, *Liturgische Lieder an den Sonnengott*, Berlin, 1969.
- Bonnet, H, *Die Symbolik der Reinigungen im ägyptischen Kult*. Objavljeno u *Angelos* I/1925.
- *Cambridge History of the Bible* I–III, Cambridge, 1970.

- D'jakonov, M. I, *Liričeskaja poezija drevnego vostoka*, Moskva, 1984.
- Erman, A, *Die Literatur der Aegypter*, Leipzig, 1923.
- Erman, A, – Grapow, H., *Ägyptisches Handwörterbuch*, Darmstadt, 1961.
- *Encyclopaedia Judaica*, Jeruzalem, 1971.
- Falkenstein, A, – Soden, W., *Summerische und akkadische Hymnen und Gebete*, Zürich, 1953.
- Frankfort, Henri, *Ancient Egyptian Religion*, New York, 1961.
- Gordon, Cyrus, *The Common Background of Greek and Hebrew Civilizations*, New York, 1965.
- R. Graves – Raphael Patai, *Hebrejski mitovi*, Naprijed, Zagreb, 1969.
- *Guide to Eastern Literatures*, London, 1971.
- Gurney, O. R, *The Hittites*, London, 1966.
- Hart, G, *Dictionary of Egyptian Gods and Goddesses*, London, 1986.
- Hornung, E, *Gedanken zur Kunst der Amarnazeit*. Objavljeno u *Zeitschrift für ägyptische Sprache und Altertumskunde*, No 97/1971.
- Ivanov, V, *Luna upavšaja s neba. Drevnaja literatura Maloj Aziji*, Moskva, 1977.
- Lichtheim, M, *Ancient Egyptian Literature I–II*, Berkeley, 1976.
- Lurker, M, *Lexikon der Götter und Symbole der alten Ägypter*, Berlin, 1987.
- Marshack, Alexander, *The Roots of Civilization*, London, 1972.
- Mascati, Sabatino, *Ancient Semitic Civilizations*, London, 1957.
- Oppenheim, I. A, *Ancient Mesopotamia. Portrait of a Dead Civilization*, Chicago, 1977.
- Piankoff, A, *La Creation du Disque solaire*, Kairo, 1953.
- *Povjest svetske književnosti*, Mladost, Zagreb, 1982, svezak 1.
- Rinaldi, G, *Le litterature antiche del Vicino Oriente*, Firenze-Milano, 1968.

-
- Röllig, W, *Neues Handbuch der Literaturwissenschaft; Altorientalische Literaturen*, Wiesbaden, 1978.
  - Schott, S, *Altaegyptische Liebeslieder*, Zürich, 1950.
  - Scully, Vincent, *The Earth, The Temple and The Gods*, Yale, 1962.
  - Seux, J. – M, *Hymnes et prières aux dieux de Babylonie et d'Assyrie*, Paris, 1976.
  - Turaev, A. B, *Literatura Vostoka, Vypusk vtoroj*, Peterburg, 1920.